

TÖULSMED

NOORSOO AJAKIRI

SISU:

- E. TENNMANN: JÕULU KUULUTUS — PARADOKSINA.**
J. LINNANKOSKI: NOORUSELE.
JOH. AAVIK: RAHVUSKYSIMUS.
VILMAR ADAMS: MA VANAST MÕTLIN...
J. ROOS: ISIKLIK RAAMATUKOGU.
EDG. KANT: SAHARA ÜÜ.
JOH. AAVIK: „TUHAT JA YKS ÜÜ“.
KNUT HAMSUN: MEES LATERNAGA.
J. PERT: MÕNI JOON KOOLI MÄLESTUSTEST.
CH. BAUDELAIRE: VÕÕRAS.
R. LINNUS: SAMM REALITEETI.

NR. 5/6

1927.

EESTI Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg 14, omas majas.

Juhatuses telefon 700 — Üldine 177 — Telegrammi aadress: ELHU.

ESIMENE EESTI ÜHISPANK

Asutatud 1902. a.

Võtab raha hoiule tähtajalisel ja jooksvad arvel.

Annab laenusid vekslite võlatunnistuste vastu.

Võtab sissenõudmiseks vekslid, veokirju ja muid dokumente.

Saadab raha tasuta teistes kohtadesse.

Müüb tshekke Soome, Läti, Rootsi, Inglise, Saksa, Prantsuse, Helveetsia ja Ameerika rahas.

==== OSTAB JA MÜÜB VÄLISRAHA ====
TOIMETAB KÕIKI PANGA OPERATSIOONE.

Kolmas Tartu Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg nr. 8. — Juhatuses tel. 11-13. Üldine tel. nr. 99.

AKTIVA **Äriseis 1. oktoobril 1927. a.** **PASSIVA**

Kassa ja jooksvad arved teistes pankades	17.109.232.—	Osamaksud	13 441.479.—
Väärtpaberid	436.840.—	Tagavarakapitalid	1.658.081.—
Laenud	164.233.728.—	Hoiusummad	137.832.832.—
Korrespondendid: „Loro.“	1.352.460.—	Asunikude ja erikrediidid	16 030.203.—
Vallasvara	1.076.930.—	Kontokorrent	3.346.073.—
Garantiid	8.533.195.—	Korrespondendid: „Loro“	79.893.—
Muud aktivad	1.685.094.—	„Nestro“	736 925.—
Makstud protsendid ja komisjon	1.520.776.—	Garantiid	8.533.195.—
Kulud	5.151.549.—	Muud passivad	1.926.612.—
		Saadud protsendid ja komisjon	17 514 511.—
	201.099.804.—		201.099.804.—

Ühisus võtab raha hoiule, annab laenusid välja ja toimetab kõiki panga operatsioone.

Ühisusel on 2802 liiget vastastikuse vastutussummaga Mk. 67.207.395.
Rahaline läbikäik Mk. 1.307.118.774.—

JUHATUS.

TÕUSMED

EESTI KOOLINOORSOO KESKLIIDU
AJAKIRI.

Nr. 5/6

Teine aastakäik

1927.

Jõulu kuulutus — paradoksina.

Nagu imehelin teisest ilmast kostab meile jõulu kuulutus. Nimelt — teisest ilmast.

Sia ilma ta nagu ei sünni.

Küll kutsub ta esile lapsepõlve mälestusi kõige iluga, ilma kriitikata.

Ja olgugi kaine mõte võimatuks tunnistanud Püha Öö reaalsed kujundid, on siiski ilus anduda puhkuseks nende särele, kas või autosuggestioonis, et hinge tõmmata elu närvikulutavas keerises.

Aga enam?

Midagi?

Nagu uimastav muusika, meelitavad rütmid, mis kõlavad, kostavad, kaovad... kahvatuvad...

Kas jõulu evangeelium on oluline ristiusule?

Või on ta juhuslik kõrvalprodukt?

Kreeka kirik rõhutab ülestõusmist.

Rooma kirikul pole eelistatud dogmat, kui mitte kõneleda paavsti eksimatusest või Maarja kultusest, või sakramendi maagiast, mida spiritualiseeritakse võimaluse piirides harituile.

Või tohime jõuluöö sündmust identifitseerida usuloolise müüdiga?

Rahu maa peal!

Mispoolest erineb see Jesaja võimsatest tuleviku nägemustest, kus lõvi sööb õlgi kui veis, kus väeti laps mängib kiskja looma poegade ja pistab käe basiliski pessa? Mõõgad muudetakse sirpideks ja piigid sahkadeks. Ja ükski rahvas ei õpi enam sõdima. Kõik vaen on otsa saanud.

Missuguse südamega peab jõulu jutlustaja seda kuulutama, kui ta selgesti usub kurja kestvusse, patu murdmatusse, kiusatuste raffineeritud täienemisse?

Ja pääsmist ei ole.

Kirikud täituvad. Rahvas ootab rahu evangeeliumi.

Kas aitab silmapilkne eneseuimastus?

Kuid ometi puudub kokkukõla paljuga, mida nõuab seesama evangeelium.

„Mina ei ole mitte tulnud rahu tooma, vaid riidu ja mõõka!“

Usk kuulutab lunastust ja õndsust, rahu ja puhtust ja pühitsust.

Aga katekismus kõneleb meist, kui neist, kes „iga päev palju pattu teeme ja selget nuhtlust teenime,“ kellele „Pü-

ha Vaim iga päev kõik patud rohkesti andeks annab.“

Usu enese nimel, mitte ainult elukogemuste põhjal, on Rahu riik maa peal võimatu. Dialektilise kunstiga tuleb vastolusid lepitada ja siluda. Usk on täis paradoksilisi võimatusi, irratsionaalne, loogika vastane nagu elu ise?

Tõsi küll, selge, loogiline dogmatism sundusliku usutunnistusega kutsub põhjendatud vasturääkimise alati välja. Mitte ainult kirikus, vaid igal alal. Elu ei anna ennast formelitesse suruda. Ka usu elu mitte. Ebamäärasus, vormitus ei rahulda ka mitte. Kuid küsitav on, kas ettetoodud paradoksid vastavad sellele, mis kannab õigusega paradoksi nime. Seesama Luter mõistis küllalt õigeid paradokse anda, kui mainitud vastolu. Vastolu ei olegi paradoksi peaomadus, vaid elastikkus, mida ei tohi vahetada eetikavastase paendlikkusega.

Tõsine paradoks ei ole loogika vastane, vaid seab tõe nagu noatera peale, mitte stabiilsesse, vaid labiilsesse tasakaalu, nagu võlliratta, või vurri, mis võimalikuks teeb sõidu üheroopalisel raudteel.

Niisugune stabiilne tasakaal peab õigel paradoksil tingimata olema. Ta vastab täielikult looduseadustele, mis alluvad väljendusele tingivas — konditsionaalses vormis, nagu Verworni tuntu-teooria.

See ongi populaarse kristliku lunastusõpetuse õnnetus, et teda enamasti võetakse kui ükskord lõpulist ja juriidiliselt teostatud satisfaktsiooni õpetust, võla ümberarvamist Jumala õiguse nõude rahuldamiseks. Selle olluse domineerimise juures ei ole armuõpetus mitte armastuse saadus igal tingimusel, vaid võib ka sobida judaistilise despoodi

halastusega, kellel ikka jääb hukkamõistmise õigus, nagu näitab Augustiini ja Kalvini ettemääramise õpetus (praedes-tikatsioon).

Paradoks on humoori laps. Seda leidub rohkesti evangeeliumis. Teravamal kujul iseäranis Luuka juures, con sordino Matteuse juures, spiraalse sünteesi vormis Johannese evangeeliumis.

„Kes oma elu hoiab, see kaotab elu; kes oma elu kaotab minu pärast, see leiab elu.“

Siin on elu mõiste kahes mõttes tarvitatud, kahesugune hindamise järel. Humoor ja paradoksiline väljendus annavad siin peenema stiili ja tabavama vormi kui ükski reeglipärane definitsioon.

Ehk võtke sõna: „Mina ütlen teile ka: tehke omale sõpru ülekohtusest mammonast.“

Kui palju on sellepärast pead murdud!

Aga see ääretu ja sügav humoor, mis avaldub ses paradoksilises üteldes!

Kuidas peaks kristlikus vaimus, ilma tõe salgamata võimalik olema sõpru teha ülekohtusest mammonast?

On ülearune defineerida mammonat või tema mõistet. Säädke see sõna kõrvu tähendamissõnaga talentidest: varanduse omanik ilmaliku seaduse järele on Jumala ees paljas võõra varanduse valitseja, kes allub äraandmise kohustusele —: Minu pärast on hõbe ja kuld, ütleb Issand.

Niipea kui keegi vaatleb temale antud talenta, materjaalseid või vaimlisi — isikliku eraomandusena, satub ta ülekohtuse mammona otsa, kuigi see on tema käes. Inimese kvaliteet iseloomustab ka tema varandust, selle enese ja tema tarvitamise väärtust. Inimene annab värvi sellele, mis temal on. Seal on kurja

juur, olgu asi ise kõlbliselt kui erapooletu.

Kasutage „oma“ varandust Jumala riigi otstarbekohaselt. Jagage seda — mitte igaühele, mitte demagoogiliselt mitte sentimentaalselt, mitte despooid tujude kohaselt, vaid vastutusetundega, kui oma ja võõrast ühtlasi, mitte hoides, mitte raisates, vaid kasu tuues, inimesi võites ülimalle sihile, täielikumale, jumalikule osadusele, vaimuühtlusele — suures värvirikkuses.

Evangeeliumi humoorist võrsuv paradokslikkus on äärmiselt viljakas, sügav nagu kaev, mille vesi kunagi ei lõpe. „Jumala kaevul on rikkalikult vett.“ Kes siit joob, ei janune enam.

Nii on jõulu rahukuulutus — konditsionaalne-paradoksiline, mitte mehaaniliste tulemuste töötaja nagu Anselmi lunastusteooria, mis annab Kristusele maagilise jumaluse ilme ja õigustab katoliiklikult sakramendi materialisatsiooni — transsubstantsiatsiooni. Reformatoorne — evangeelne vaim ei ignoreeri ilma, loodust ega liha kategooriliselt, vaid ainult vastava meelsuse tulemusena või ilmutusena. Kõik oleneb ja ripub meelsusest. Ja kuidas võib Kristuse meelsuse lõpptulemus olla sõda? Ei, aga pole kunagi maailmas olnud teravat väljakutses kui Kristuse isikus. See on õnnetuseks väljendunud Kreeka vormis — liha ja vaimu leppimatu vastoluna. Meelsuse pildina on võrdlus õige.

Tõsi küll — ka: „Sõna sai lihaks“ ei ole Kreekale võõras (cf. Plaato idealistline monism!), kuid sellega on ristiusul suurem ühtlus. Sest ristiusk ei ole mitte oluliselt askeetiline, vaid ilma pühitsev, äraseletav, Jumala teenimisele võitev. Ristiusk ei eita maailma. 1. Joh.

epistli sõna: „Ärge armastage mitte maailma ega, mis maailmas on“, on vormi poolest hellenistiline, pessimistiline, mitte kristlikult optimistlik.

Jesaja laul hästi kultiveeritud viinamäest, mis andis nagu looduse pilkeks haisevaid kobaraid, lõvist, kes õlgi sööb, lapsest basiliski koopa suus — tahavad just oma loomuvastasusega pörutada. Need pildid on niisama vähe naiivsed nagu kuiv paavsti kepp Tannhäuseri draamas, mis pidi olema surmapatu andeksandmatuse sümbooliks ja ometi lõi õitsema dselootilise paavsti enese imestuseks. Evangeeliumi õis — contra papam! Imeteo sügavam mõte — mitte ratsionaalsuse eitamine, vaid sõnade puuduse, vaimu puuduse, inimliku saamatuse, väljendumatu sügavuse mõistatuslik avaldus, nagu paradoksiline jõulu evangeeliumgi, mida muu seas võiks niisama hästi irratsionaalseks tembeldada nagu seda usuasjadega üldse armastatakse teha.

Ometi ei ole midagi ratsionaalsemat, ökonoomilisemat, produktiivsemat kui ristiusk äärmises puhtuses, otse imetegevalt ratsionaalne on tema. Matemaatikat võite rahulikult tema pildiks võtta imaginaarseid ja irratsionaalseid arve. Kuid ärge seda jälle dogmaks pressige.

Evangeeliumi „irratsionaalsust“ tohime võtta ikka ainult paradoksiliselt, mitte hoolimata loogiliselt, pedantselt. Pedantsus viib silmakirjateenistusele, kahele mõõdupuule, lootusetale dissonantsile ja lahendamatu dualismile, igavesele haigele rahutusele, Ahasveeri ja Kaini teele, Lendava Hollandlase tondielule, „kristlikule“ nõidusele ja maagilisele gnostitsismile, ebausklikule doketismile. Seal hõljub lunastamata Murueide tütar maa ja taeva vahel. Seal võideld

dakse ja murtakse asjata piike neitsi rüpe pühaduse ja selle põlvenemise ea üle in infinitum. Seda nõuab loogika ja loogika murdmise tarve, mis on niisama loogiline. Ja seda tehtakse irratsionalismi nimel! Ristiusu imest saab paganlik miraakel, lunastajast maagiline näitleja, nagu võimaliku tuletusena näitas Clemens Alexandrinus. Siis jääb eesõigus väetimaile ja imevaile lastele. Siis on jõulud laste püha. Ja eksinud otsivad teed loogika labürindist kadunud paradiisi.

Ei ole ometi otsas jõulu mõte, lunastuse reaalsus, rahu riigi lootus. Ei ole ta ka paljas usu aineline ese, ei ole esteetiline mõttelend, ei ole ka sotsiaalse lõpustaadiumi pilt ökonoomilise otstarbega.

Ta ei ole silmapilk, millele Faust peaks ütlema: „Oh viibi veel, sa oled ilus, ma tahan ahelates hoida sind.“

Kellel tema on, sellel on ta sidumata.

Kellel ei ole, peaks tema leidma.

Aga mitte Fausti noorendamine ega armueksimine ei toonud ta kätte — kurja võimu heldusest. Faust ei saanudki teda leida. Meie lepime juba tema imposantse otsimise ja igatsusega. Fausti lõpp ja lunastus ei taba evangeeliumi sügavust. Ei ole tema titaaniline nõudmine vaba dogmatismi pärandusest. Sest evangeeliumi jaoks ei ole lõpuvormi, ta on ajas ja ruumis siiski väljaspool neid suurus, sest need on niisama tõsised kategooriad (hoolimata Kant'ist) kui materialiseeritud evangeelium.

Vaatamata kristlikuks nimetatud ajaarvamisest ja kultuurist oleme oluliselt veel liiga kaugel kristlusest — mitte ruumiliselt ega kronoloogiliselt selle õnneta arenemise pikalsuse pärast, millega nii palju vabandatakse, vaid ilmutuse ja irratsionaalsuse väsimata mehaniseerimise

propagandaga, mis on väga roomamaiguline, on ametlikule kristlusele anti-kristlikud rõuged pandud. Võiks muret ja hirmu tunda kristluse jäädava halvamise pärast, kui siiski ei oleks usku kui sinepi ivake.

Aga rahu maa peal?

Kes teda siis õieti segab?

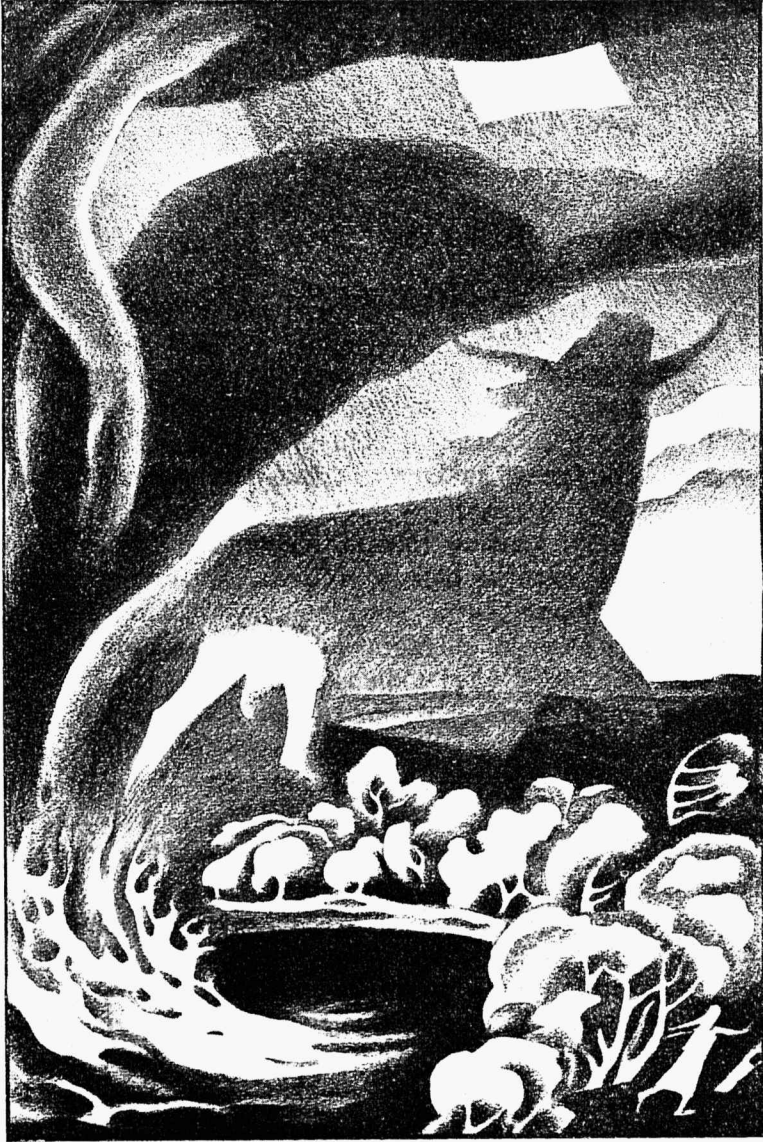
Kas tõesti rahvad ja kihid?

Rahurikkumise põhjusi uuritakse väga heade tagajärgedega. Nii hästi psühhilised kui ökonoomilised põhjused saavad ikka selgemaks. Suurem vastutus langeb vähestele teadlastele üksikutele. Need aga toetuvad hulkade naiivsusele. Avalik arvamine ja üldine haridus pole veel kontrollivalmis. Kes peab neid kasvatama? Missugune suur või väike riik on sellest huvitatud? Ikka ustakse veel vana diplomaatia võimise sisse, mis on majanduse oheliku otsas.

Missuguseid lootusi tohiks olla neist sissejuurdunud võimudest jagu saada? Pealegi, kui usuasjad ja põhjalikum haridus, laiem silmaring ikka väheste erasjaks jäävad?

Keskajal ajas kirik võimu taga. Nüüd kardab tema võimu nagu kiusatust, mis paratamatult hukatusse viib. Ning rahuliku südamega jäetakse „usklikud“ hulgad võimuahnete saagiks. Nähtavasti on võim niisamasugune „eraasi“ nagu usk ja süvenemine eluprobleemesse. Kuid rohtu on ka selle vastu. Just usuline kriitika, usutunnete ja mõtete põhjalik revisjon avab väljavaated seni uskumatuile võimalustele, ilma et kannataks hinge õigus.

Aga ka sihti ei tohi võtta kriitikata: kas rahu igal tingimusel? On olnud mitmesugust rahu enne ja praegu. Iga rahu ei ole rahu. Kõige paremad sotsiaalsed olud ei ole viimne siht.

A. Roosilehe illustratsioon Ansomardi „Jalgsemaa kitseeide muinasjuttudele.“

Usk olude sisse on ka dogmatism, religiooni vaikne surrogaat, pealegi hästi materialistlik. Ja parandatud olud, praegused ideaalid teostatuina võivad ka veel üllatusi tuua.

Iga elu tõde on kahe teraga.

Ja labiilselgi tasakaalul on — kahjuks! — oma toetuspunkt. Kas kõneleb see materialismi kasuks või idealismi

kahjuks? Või avaneb sestki väiksest asjast uue perspektiivi tarvidus? Ilmavaadete põhjalik revisjon?

Jõulu rahu pole teostatud muidu kui illusioonina. Siiski jääb ta nõue reaalseks.

Et jõulu kuulutus on tõsiselt paradoksiline, siis on ta elujõuline.

E. Tennmann.

Noorusele.

Teile, ah teile, te nooruse kuldsed aastad, tahan omad laulud veeretada. Sest elu on teie, teie on maa, ja teie on taevas!

Mäletan kui eilset päeva seda, mil tundsin esimest korda te hurmavust.

Laps olin siis. Oli varane suvihommik, kui ema käele toetudes astusin välja koduõuest.

Siis, ah siis, te elu kuldsed võimud, ma tundsin esimest korda teie huulte puudet oma otsaesisel. Tundsin päikest armsais süleluisis. Tundsin sadandeid lõhnu: maa lõhnu, rohu lõhnu, kuiva puugi kummalisi lõhnu. Kuulsin tuhandeid hääli: metsa kääli, ilma hääli ja rohukõrre sahisemise tasaseid hääli.

Seisatin ja sirutin väiksed käed rõõmustades ilma.

Metsa varjust siis hääli kõlas: „kukkuu, kukkuu!“ maa ja mets mu ümbar kajas.

Kiindusin tuliselt ema kättesse: „Lind! See lind anna mulle, ema?“

„Tasa, laps!“ mu ema sosistas. „Loe kukkumised — need on su elu kuldsed aastad!“

Vaikisin ja lugesin: üks, kaks, kolm, neli, viis... Ah ju minul väiksel arvud lõppesid, ja ikka kukkus mu kuldne kägu.

„Kukkuu-kukkuu-kukkuu-kukkuu!“, käoga võidu metsa hüüdsin.

„Kukkuu-kukkuu-kukkuu-kukkuu!“ maa, mets, ilm kõikjalt vastu kajas.

Sellest hetkest, te nooruse kuldsed võimud, mina olin teie.

Ah kaunis, kaunis oli see aeg! Kuis imelised selle kevaded — suved kuis armsad — sügised ja talved kui alaline püha!

Ja ikka kaunimaks kasvas elu, kui ma teilt, te nooruse kuldsed jõud, sain ikka uusi ande. Ei paika kuhu ei jooksnud, ei puud, kuhu ei tõusnud. Igas järves sõudsin, igas käärus suplin. Tuli tõusis suusa teedelt ning mäerinded küsisid: kas jumalate on see laps või inimeste?

Siis, te elu kuldsed võimud, tundsin end teie pojana ning raputasin rõõmustades omi noori kähharjuukseid.

Ilus on elu, kui iga soon on tulvil täis õõguvat tervist! Kui kogu maailm on avatuna ees — kui uni ei nõua oma võlga — kui söök ei huvita — kui takistused

purunevad kui põlend paelad — kui noor jõud hiiglasena raiub kimpu põlised metsad, huulil naeratus ja hing täis kõikumatud usku.

Ah noorus, noorus! Ei ole võrdset sulle!

Aastad on veerend. Istun maja künnisel ja vaatlen, kuis õhtupäike vajub metsade taha.

Ei ole noor, ei vana, ei ole rõõmus, ei ka kurb; leiba on mul küllalt ja loorberid kaunistavad mu maja seinu.

Ja siiski tunnen värisedes: vanadus läheneb kui talve tõmbus.

„Vanadus ja tarkus“, ütlevad inimesed. Nad räägivad tõtt, sest vanadus on targem ja voooruslikum kui noorus ja ta otsaes asub rahulolu vaikus. Ja siiski mina ütlen: kogu oma kuulsuse, kõik vanaduse rahulised päevad annaksin ma, kui saaksin tagasi ühe ainsa oma nooruse eluküllase aasta!

Sest mis kasu mul tarkusest rahust ja kuulsusest, kui eluhõbe mu soonis hakkab tinaks hanguma — kui samm lüheneb — kui uni takistab — kui mu vaistu selgus valgub pisaralt liiva ja kui ma ju vanaduse sõrmeotsade puudutust tunnen oma õlul.

Ah noorus, noorus! Ei saa tagasi ma sind, kuigi põlvili sind paluksin. Ei palugi enam, sest vanaduse rahulolu asub mu otsaesisel.

Kuid ma tänan teid, mu elu kuldsed võimud, et olen olnud kord noor! Ja kahekordselt tänan teid, et noorus ei sammu meiega, vaid elab ikka — julgena, eluküllasena, õnnerikkane kui elu ise!

J. Linnankoski.

Rahvuskysimus.

Kõigepäält, mis on rahvus? Kollektiivne indiviid, koosnev inimestest, kes tunnevad endid teatud määral yhtekuuluvaks koguks mõnesuguste sidemete läbi, mis neid yhendavad ja neid teisest eraldavad. Neiks sidemeiks on yhine maa, territoorium, kus nad elavad, teiseks, yhine algpära ja tõug, ja nende mõlemi tingimuste tõttu teatud määral yhine vaimulaad, iseloom ja ka välised elutingimused, yhine yhiskondlik ja riiklik kord, ka yhine minevik esivanemate kaudu, aga eriti yhine keel. Viimane side on kõige tähtsam ja olulisem. Kõik eelmised — yhine isamaa, riik, ajalugu, tõug jne. — või-

vad enam-vähem välja langeda, muutada, puududa, kuid kui pysib yhine emakeel, siis selle yhtluse tõttu inimesed tunnevad endid ikkagi omaette rahvuseks. Muidugi yhine keel ei ole hästi võimalik ilma yhise maa-alata, kus asutakse ja tihedasti kokku puudutakse, yhiselt toimitakse ja yhist ajalugu elatakse. Rahvuse täieliseks ja vabaks arenemiseks on väga tähtis ka suurem või väiksem iseseisvus; võõra rahva riigi osana ta kiratseb ja närhub ja võib surve mõjul või ka poolvabatahtlikult võõrasse rahvusesse sulada, see on ymber rahvustuda, mis on rahvuse surm. Seepärast on rahvuste seisukohalt tar-

viline, et rahvuste asumispiirid ja riigi piirid langeksid yhte, teiste sõnadega, et iga rahvus moodustaks iseseisva riigi.

Rahvusi on maailmas palju, sest iga eri keelega inimhulk, kes ka sellekohase teadvuseni on arenenud, moodustab rahvuse. Kysimus on nyyd see, kas on nii paljude erikeeliste inimryhmade (s. o. rahvuste ja rahvusriikide) olemasolu hää ja soovitav nähtus inimkunna yldarene-mise, hää käekäigu ja kultuuri seisukohalt? Nii-nimetet internatsionalistid ja kosmopoliidid eitavad seda. Niisuguse vaate poole yldiselt kalduvad ka sotsia-listid ja sotsiaalselt mõtlejad isikud. Nad näevad rahvuste olemasolus kahjulikku nähtust ja tegurit, mis inimkunda lõhestab, läbikäimist ja yldkultuuriliste aadete ja saavutiste vahetamist raskendab juba yksi nende takistavate piiride tõttu, mis keelte erisugusus inimryhmade vahele asetab. Mis aga kõige pahem, sellest tekkivad rahvuslikud ja rahvusriiklikud egoismid viivad kokkupõrkeile ja sõdadelle, mis toovad kaasa nii palju hävitust ja kannatusi.

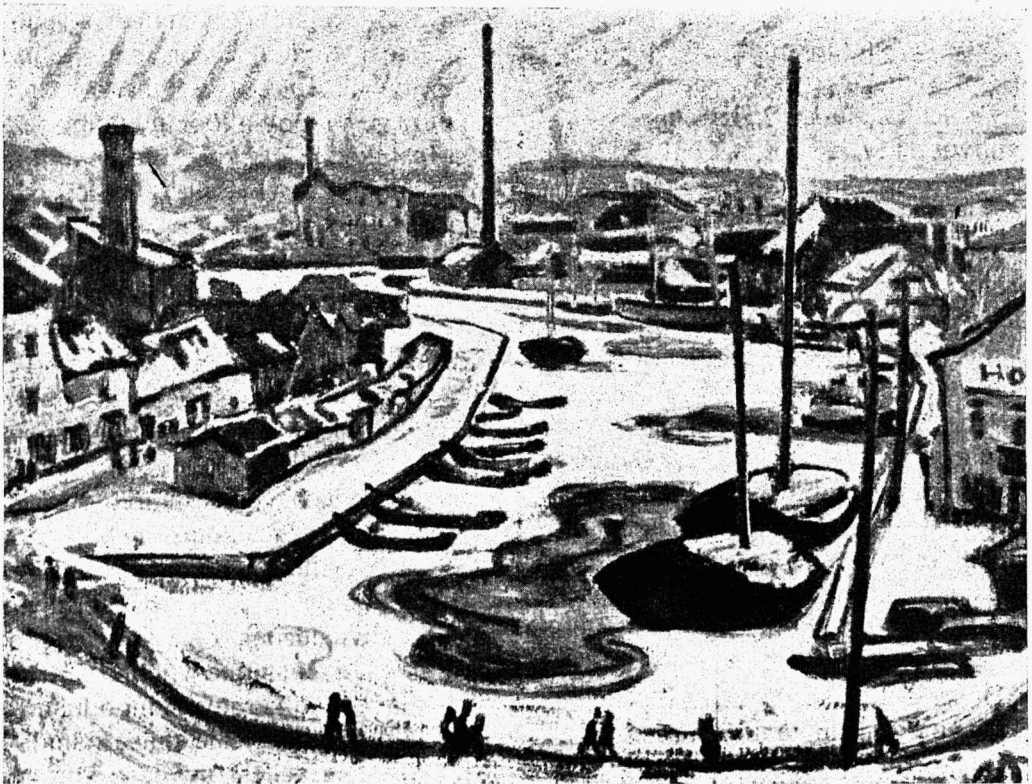
See vaade aga on siiski äärmiselt yhekylgne ja seetõttu ebaõige. Sest rahvuste olemasolul on nii yksikute inimeste kui ka kogu inimkunna seisukohalt ka palju häid ja positiivseid kylgi. Kõigepäält see mitmekesisstab inimkunda. Sest iga rahvus, koondudes endasse ja elades teatud määral oma enda eraldielu, kultiveerib ja arendab välja erilisi omandusi, loob erilise kultuurityybi, mil on oma huvitavus ja väärtus. Rahvused oma individuaalsete keeleliste yksustena ja kultuuriliste omapärasustega esinevad kui omalaadsed ja eritämbriga instrumendid selles suures orkestris, mida on inimkund. Kui oleks ainult yks keel ja yks rahvus maa

pääl, siis oleks see kui mõni muusika-koor, mis koosneks ainult yhesuguseist mänguriistust, ja inimkunna yldjume oleks yhetoonilisem ja vaesem.

Teiseks, inimkunna jagunemine mitmeks rahvuseks tekitab võistlust eri inimryhmade vahel, ent võistlus mõjub karastavalt, ergutavalt, arendavalt, edasi-viivalt. Päälegi koondudes kitsamalle alale, omale rahvusele, saab inimeste huvi palju intensiivsemaks ja kiiremini annab nähtavaid tagajärgi, ka siis, kui see peaks valguma kogu inimkunna pääle laiali. Ja see tagajärgede nähtavus virgutab seda agaramalle tööle. Ja see töötamine o m a rahvuse hääks, see o m a rahva, riigi ja rahvuse edenda-mine ei lähe ka inimkunnale kaotsi ega kahjuks: kui iga rahvus tõstab end igas suhtes kõige paremale järjele, teeb end võimalikult harituks, kultuuriliseks, siis on seega kogu inimkundki oma yld-suses saand täiuslikumaks ja väärtus-likumaks.

Ja mis puutub sõdadesse, siis on petlik mõte, nagu tekiksid need ainuyksi rahvuslikul alusel ja vaenust eri rahvusriikide vahel. Tuntud, et ka saksa rahvuse liikmed on eneste vahel sõdind, ja et sellased kodusõjad on vahel olnud veel hirksamad, julmemad ja verisemad kui mõned tylide ja kokkupõrkavate huvide otsustamised eri rahvusriikide vahel. Seega ei tähendaks sugugi, et rahvuste kadumise ja yheks inimkunnaks sulamisega ka sõjad kaoksid. Neid võiks yhise keelega inimkunna osade vahel puhkeda kõiksugu muude huvide kokkupõrgete tagajärjel.

Rahvused on oma liigete arvult erisugused. On kaks vastandlikku tyypi: suurrahvused ja väikerahvused. Sel rahvuse suurusel on oma tähtsus rahvuse

N. Triik'i maal.

Emajõgi Tartus talvel

laadi ja seisukorra moodustamisel. Suurrahvad, kes muidugi moodustavad ka suured rahvusriigid, ei tarvitse nii mures olla oma tulevase olemasolu pärast: nende arvuline suurus juba tagab neile teatud julgeoleku. Veel enam: nad muutuvad teiste, nõrgemate suhtes päälätungivaks, imperialistlikuks ja pyyavad teisi neelda. Väikerahvused on sellega võrreldes palju raskemas seisukorras niihästi poliitiliselt ja majanduslikult kui kahjuks ka kultuuriliselt. Neis ei saa kujuneda nii suuri kapitalide koondumisi, mis võimaldavad suurejoonelisemaid ettevõtteid, neil ei ole oma tööstuselle suurt siseturgu, ja ka välis-
turgude hankimisel on neil raske võistelda suurrahvustega. Nad ei saa luua

nii suurt kirjandust oma väiksearvulise publiku tõttu, teaduslik spetsiaalkirjandus on neil paratamata nõrk, sest et nende keelt rahvusvaheliselt ei osata ja nad seepärast on sunnitud oma teaduslikes raamatuis tarvitama mõnd yldtuntumat keelt. Nii ilmub Rootsiski suur hulk arstiteaduslikke spetsiaaluurimusi saksa või inglise või prantsuse keeles, et neid kättesaadavaks ja loetavaks teha ylemaailmsemalle publikule. Tõenäitlikkuse teooria järele ei ilmu väiksemast hulgast nii kergesti ega nii palju suurvaime. Seega ta vähese arvu tõttu on väikerahvuse kultuur paratamata vaesem suurte nimede ja saavutuste poolest.

Kui asi nii, kas on siis väikerahvuse

seisukord nii halb, nii lootusetu? Kas siin ei ole internatsionalistidel õigus ja kas siis juba ei oleks parem yhe teise rahva sekka sulada? Ei sugugi. Väikerahvusel, ka nii väikesel kui Eesti rahvas, ei ole oma väikese arvu pärast yhtki põhjust loobuda oma iseolemisest ja iseseisvast kultuurist. Vastupidi: väikerahvuselgi tuleb täisõiguselise osavõtjana võistelda rahvuste kultuurilises võistluses suurte keskel. Et eduga pidada seda võistlust, tuleb väikerahvusel teha järgmist: suurte arvulisele ylekaalule sääda vastu oma üksikute liigete suurem tublidus, kvantiteeti tasakaalustada kvaliteediga. See tähendab, et väikerahvus peaks ppydma, et ta oleks loovam, produktiivsem. See on võimalik, kui ta läbistikku on:

1) andekam,

2) energilisem ja töökam,

3) korralikum,

4) võimalikult vähe kasutumatalt raiskav, vaid kõike otstarbekalt kasutav.

Andekust, kui seda ei ole kaasa syndind, õigupoolest kyll ei saa järsku ja nii lihtsasti juure omandada. Kuid oma energiat pingutada ja töökas olla võib siiski hääl tahtmisel. Ja on öeldud, et suur protsent, peaaegu suurim osa suurvaimus on pysivus ja töökus, järelejätmata ja järjekindel pingutus mingi asja hääks. Energiline, järjekindel töötamine yhes korralikkusega võib otse imet teha. Tuntud on, kuidas keskpärastegi vaimuannetega, aga energiliselt töökad ja korralikud inimesed eluvõitluses võidavad ja yletavad neist palju andekamaid ja targemaid, kel aga puudub tahtejõud pysivaks tööks ja korralikkuseks.

Ka jõu asjata raiskamise ja kulutamise eest hoidmisel on suur tähtsus, määratu tähtsus! Sest tõepoolest kui palju aega ja loovat tööjõudu ning väärtusi lastakse asjata kaotsi minna. Jõudu ja võimalusi on kyllalt, aga ei osata ega viitsita neid kasutada mõtlemise ja toimimise laiskusest või jõuetusest.

Kust aga saada seda jõudu ja energiat intensiivsemaks ja tootlikumaks (produktiivsemaks) toimimiseks? Teatavasti ilmub inimesele palju rohkem tööjõudu, pysivust, töö intensiivsust, kui see töö teda huvitab või kui ta seda teeb mingi asja või eesmärgi saavutamiseks, mis teda vaimustab ja talle armas on. Selleks tööle virgutajaks ja energia andjaks peaks väikerahvusil olema rahvusideaal, oma rahvuse edasiviimine ja tõstmine võimalikult kõrgele. Ja kui väikerahvast moodustavad iniviidid on hingestet ja kaasa kistud sellest ideest ja sellest ppydest, siis võib väikerahvaski palju ära teha ja suurepärasat saavutada. Kõrge yhise idee sunnil syndiva targemini kavatset, paremini korraldet ja hoogsama töötamisega ja energia mõistliku kokkuhoidmise ning iga tarbetuma jõu ja varade raiskamise vältimisega võib väikerahvus saavutada yllatavaid ja suurepäraseid tulemusi, mis mõnel alal suurrahvaste omade lähedalle jõuavad, neid koguni yletavad.

Seepärast selle kihutava tõukejõu saamiseks ja suurendamiseks on väikerahvuselle äärmiselt tähtis elav, tugev, sygav rahvustunne, rahvushuvi, rahvusearmastus.

Seega väikerahva liige peab olema targem, töökam ja tootlikum, ja teiseks peab tal olema enam ideaalismi, sest oma rahvuse armastamine ja selle hääks töötamine on üksiku juu-

res idealism ja seda idealismi on vaja mainit tarviliste omaduste tõstmiseks.

Seega väikerahvuse liikmeks olemine kohustab, nõuab rohkem igalt yksikult. Aga selle-est see ka suursugustab, loob energilisema, targema, idealistlikuma tõu (muidugi ainult sel korral kui väikerahvas võimeline on selleks idealismiks ja end pingutama selleks energia avalduseks).

Seepärast on seesuguseil väikerahvail kõigiti põhjust elada, muidugi neil väikerahvail, kes arvavad ja loodavad võivat neid tingimusi täita, s. o. end pingutada suuremaks jõuavalduseks, midagi uut anda inimkonnale, saada ener-

gilisimaks, harituimaks ja andekaimaks tyybiks ja tõuks inimkunnas. Seega on väikerahvail või õigemini rahvusil suur ylesanne täita inimkonna arenemisloos.

Teiselt poolt rahvas, kes on yksikõikne ja vähe huvitet on oma rahvuse olemasolust, edasikestvusest ja arenemisest, tunnistab seega, et ta rahvuste orkestris ei arva endas pakkuda võivat yhtki väärtuslikku instrumenti, mingit uut heli. See on tundemärk eluinstinkti, rahvusliku väärtuse nõrkusest. Kes tahaks olla nõrk? Kes tahaks surra? Seda ei taha ykski elujõuline rahvas.

Joh. Aavik.

Ma vanast mõtlin . . .

Ma vanast mõtlin: hetke pärast
Las elu põleb nagu suits!
Kui suur on noorte aate sära,
Siis tuulile võib kinki muist . . .

Nüüd kogend mõtteil teine kuju:
On targa silmil' kõikjal kund —
Kui muutund ahneks nõudlik tuju
Ja kalliks maise jäägi tund.

Nüüd — peaaegu sortslik ihnur —
Hing selge, habras nagu klaas:
On petlik õnn, mis pillat kihmus,
On kaine pühaku ekstaas!

Vilmar Adams.

Isiklik raamatukogu.

Iga rahva haridusliku ja kultuurilise tasapinna kõige selgemaks avaldajaks on raamat. Mitte see ei näita niipalju rahva kultuurilist tõusu ja tasapinda, kuipalju seal käib inimesi koolis ja ülikoolis, vaid see, kuipalju ilmub seal raamatuid ja kuipalju neid ostetakse ja loetakse. Vast

on ehk raamatukogude tihe ja hästi korraldatud võrk tähtsam tegur üldise kultuurilise tasapinna tõstmiseks kui koolid. Raamatu kaudu alles öeldakse see hariduse ja kultuuri nõiasõna. Raamatukultuur on alles iga rahva üldise kultuuri pea-mõõdupuu.

Ei või ütelda, et meil Eestis raamatukultuur kõrgel seisaks. Ses suhtes oleme teistest Lääne-Euroopa väikerahvastest palju maha jäänud, rääkimata muidugi suurrahvaist. Meil pole isegi veel oma raamatu välimuse tüüpi välja kujunenud. Meil ilmub võrreldes ikka veel väga vähe raamatuid, veel vähem häid raamatuid. Samuti vähe ostetakse ja loetakse meil raamatuid, alles viimane aeg töötab siin parandusi tuua. Igatahes on mingisugust tõusu märgata eesti raamatukultuuris. Juba läinud aastal algas see peale; siin tuleb ka meele tuletada raamatunädalat, mis Eestis korraldati käesoleval aastal esimest korda ja mis tõi teatavat elevust meie raamatukultuuri; samuti sai omamoodi elavaks kirjanduslikuks sündmuseks kirjastusühisus „Looduse“ poolt korraldatud romaanide võistlus. Viimaks töötab tänavuaastane raamatute produktsioon ületada kaugel kõik senised aastad. Samuti on suurt tõusu märgata ka raamatute ostmises ja lugemises. Seda näitab juba asjaolu, et näiteks noore kirjaniku A. Jakobsoni suurromaan „Vaeste patuste alevit“ on müüdüd võrdlemisi lühikese aja jooksul juba ligi 2000 eksemplari.

Kõiki raamatute harrastajaid võiksime jagada kolme liiki. Esimesse liiki kuuluvad sellased isikud, kes ainult raamatuid loevad. Neile ei ole tähtis, kelle on see raamat, kust nad selle raamatu saavad, ehk milline on see raamat. Kui raamat loetud, siis pole neil enam mingit huvi selle vastu. See raamat on neile siis surnud suurus. See on kõige arenematum liik raamatuharrastajaid.

Järgmine liik raamatuharrastajaid on sellased isikud, kes muidugi ka loevad raamatuid, suure innuga loevad, aga nende juures tuleb veel uus moment

juure; nad tahavad, et loetav raamat oleks ka nende oma raamat. Nad ostavad ja loevad raamatuid. Raamat ei kaota nende silmis kohe oma väärtust, kui ta on läbi loetud. Tihti koguni tõuseb raamatu väärtus peale lugemist, kui see ei ole veel lugeja oma, siis muretseb ta selle enesele. Niisugused isikud lähevad juba selle peale välja, et soetada enesele isiklikku raamatukogu, nad armastavad raamatuid. Raamatud on neile sõbrad ja sõpra ei kohelda ainult ükskord, vaid alati. Muidugi tulevad siia liiki lugeda ka need isikud, kes väga armastavad raamatuid ja kes heameelega ostaksid neid ja soetaksid enesele isikliku raamatukogu, aga nad ei saa lihtsalt sellepärast, et neil puuduvad selleks ainelised võimalused. Siia kuulub rõhuv enamus õpilasi, kes enamikus sooviksid enestele raamatuid muretseda, aga tihti sellega peavad leppima, et raamatukaupluse akende taga neid vaadelda.

Kolmas ja viimane liik raamatuharrastajad on sellased, kes muidugi loevad raamatuid ja ka enestele neid muretsevad, aga neile on tähtis veel see, et loetud ja omandatud raamat oleks ilus, puhas ja korralik. See on kõige kultuurilisem ja arenenum liik raamatuharrastajaid. Niisuguseid isikud on meil Eestis väga vähe ja seda tuleb meie kultuuri puuduse arvele kirjutada. Muidugi ei või välja tulla nõudega, et meil peaks olema palju kolmandat liiki raamatuharrastajaid, see ehk oleks korruga liig julge nõudmine. Hea oleks, kui teisegi liigi raamatuharrastajate arv meil suureneks ja sellaseid isikuid rohkem oleks, kes raamatuid lugeda ja ka omandada armastaksid. See küsimus viib meid välja isikliku raamatukogu soetamise juure.

Kahtlemata on isikliku raamatukogu mõte meie juures vähe pinda leidnud. Ses suhtes on eestlased teistest haritud rahvastest kaugele maha jäänud. Meil peetakse isiklikku raamatukogu mingiks liigseks luksuseks. Raamatute peale väljaantud raha arvatakse mahavisatud rahaks. Olse koomiline on, kui kergel käel antakse kõige muu peale raha, aga raamatute ostmiseks ollakse naljakuseni kitsi. Kui palju antakse meil raha välja ohtrasti alkoholi, tubaka, kino ja luksusriiete peale! Kui sellest osagi kulutatakse raamatute ostmiseks, siis oleks igas majas näha raamatuid, seda aga ei ole praegu. Niihästi linnas kui maal on enamik majasid sellased, mis aigutavad raamatute tühjusest. Kui vähe on isegi haritlaste hulgas niisuguseid, kes ostaksid raamatuid ja soetaksid enesele isikliku raamatukogu. Ja eesti bibliofiile võib sõrmedel loetella, kuna neid teiste haritud rahvaste juures igal sammul esineb.

See tuleb kõik sellest, et meil tõsine hariduse mõte ei ole ikka veel läbi lõõnud. Ei ole ikka veel küllalt selge raamatu kui kõige tähtsama haridusevahendi mõte. Ja läheb küll palju aega enne kui see saab selgeks.

Peaks vähemalt haritlaste juures kaduma sellane arusaamine, et kui raamat on läbi loetud, siis pole tal enam tähtsust ega väärtust. Just peale lugemise omandab hea raamat veel suurema lähtsuse ja väärtuse. Seda läheb alatasa tarvis, kas jälle kord lugemiseks või niisama lehitsemiseks ja sisu meeletuletamiseks. Hea raamat on kui hea sõber, kellega tahad ikka ja alati kokku puutuda — kellest kunagi ei tüdine.

Haritud inimesel peaks alati tarvis minema raamatuid ja kui hea on, kui nad on sul endal, ei ole vaja minna otsima neid kas kogudest või teiste käest. Kui tülikas see on! Ja kui on oma isiklik raamatukogu, kas võib siis kõnelda igavusest või elu tühjusest. Võtad mõne hea raamatu kätte ja loed ning kohe peletub igavus.

Tühi ja sisutu tundub olevat maja, kus pole raamatuid. Sellevastu valitseb kultuuriline õhkkond niisuguses majas, kus leidub raamatukogu. Eriti peaksid noored selle eest hoolt kandma, et nende majades ja kodudes oleksid raamatud; raamatud õilistavad ja mõtestavad elu; raamatud tiivustavad fantaasiat, süvendavad tundeelu, teritavad mõtteid, kindlustavad tahet. Muidugi siin on jutt ikka häist raamatuist. Halb raamat ei või üldse küsimusse tullagi.

Võidakse ju vastu väita, et ikkagi on väga raske raamatuid soetada, sest nad on kallid ja eriti õppivail nooril on võimata neid osta. Kahtlemata on see õige. Aga mõnda raamatut on ikka võimalik aasta jooksul osta. Tarvis ainult raamatuid hoida, küll siis nende arv kasvab. Armastage raamatuid, siis armastavad raamatud ka teid. Õppivad noored peaksid kuuluma kindlasti kõige intelligentsemasse raamatuharrastajate liiki, see tähendab, nad peaksid raamatuid lugema, neid ostma ja ka seda taotlema, et raamat oleks ilus, korralik ja puhas.

Hea raamat on suur varandus, veel suurem varandus on aga hea isiklik raamatukogu.

Jaani Roos.

Sahara öö.

*Lelitak saide —
— hääd ööd!*

Päikese ahjusuu hõljub juba silmapiiri kohal, kuid õhus on veel küllaldaselt kuuma ning valgust. All jalge ees upub viherdav oas tumepunasesse kiirisse ja kollaka kuivanud savimajastiku taga levib lõpmatuseni ulatuv kõrb kui uinunud meri, unustanud lained silumata.

Kõrgelt minaretilt hundab mueddini kutse õhtupalvele ja väriseb keset vilavaid tuftvõralisi palme üle lamedate katuste. Põhjust, mägedelt lükib hookaupa jahedamat öötuult ja vaikiv kõrb muudab oma punava värvi ikka sügavamaks pioletiks ning siirdub lõppeks sinimustaks kortsunud sametiks.

Tohutu verev kuusirp on tõusnud vahepeal taevaavarusse ja süütunud arvatud tähed. Nüüd alles tunnetan, miks nad on muhamedi — kõrve — ilma ja usundi sümboliks, suureks looduslikuks altariks, mille ees usklikud kummarduvad itta.

Ühetoonilised tam-tam löögid põrisevad Ued Biskra äärse neegriküla kohal kui lähtume kakku ja kuulutavad kabilaride algavat kõhutantsu Ulad-Nailide tänaval.

Salapäraseid hõbehaabjaid luiteid ja silmapiiril tulest hõõguvaid kaljuseinameid katavad sujuvad varjud. Liigume läbi kummaliselt hahetava liivamere ja tähistaeva all mustava surmarahu ikka sügavamale tundmatusse kõrvelagedikku. Sinna üksteisest janumaaga lahutatud erakasulate, oaside kuuvalgel läikivate savikülade ja varjulate palmistikkude maailma!

Nüüd on südaöö käes, müstiline Sahara öö, seesama lõvi-öö, millest olin poisipõlve kujutelmades unelenud: kõrve öö, kuuvalgusest ja varjust vöödilene ning lapiline pantrinahk.

Imelikult muljetab rahutut õhtumaalast hommikumaa ülev rahu. Kunagi pole ma seda haaravamalt taibanud kui keset võõrapärast kõrveööd, eemal üksildasest datli-oasist. Näib kui vaataks rahutu rändaja salaja üle paradiisi läve ja meeletused, mis ta sealt kaasa viib, saavad eluaegseiks elamusiks. Olen näinud teisi oasilinnu ja külastanud mitmeid hommikumaiseid templeid, ent kusagil ei tunnetanud ma sügavamalt Oriendi hinge, kusagil ei võpatunud valusamalt põhjamaine süda, kui südasügaval liivamerest uhitud kõrvesaare rannal.

Leban karavaniteest eemal, keset ääretut ruumisügavust. Eemal säriseb drinni ja sõnikutuli, kusagil vasakul peab olema väike oas, siin on aga üksildus, vaikus ja rahu.

Imekauge näib kodu ja haihtunud kogu õhtumaa oma kibeleva elu ja rahutu liiklemisega. Vargsi hiilib üksilduse tunne lähemale, kaob siis järsku ja annab aset imelisele rahule. Suur tunnetus hõljub õhus, rinnus avardub ja ma hakkamastama . . . seda üksildust ja merd, hetket, mil olen võitlusest vaba ja eemal ülevoolavast rõõmust ning kibedast kannatusest. Kaovad soovid, püüded, tähised ja kõikvõimas rahuldus valab balsami ränduri soonisse. Mõistatusliku karavanina libisevad head ja halvad, rõõmsad ning kurvad elupäevad mööda kõrvelava, kuid jätavad vaatleja külmaks ja osavõimatuks.

Jälle hoovab kustki imelist rahuldust. Ta tuleb õrna hingeõhuna nagu soe ja tasane puhang meil suviseil hilisõhtuil teatud maa takka ja paneb aistija imetlema, tundma, mõtlema ning tunnetama. See eriline südasügav rahu toob hommikumaise hinge mulle lähemale. Usun, mõistsin tol korral ta sügavaima saladuse, ta sisima olemuse.

Vahin silmad välja mustal taevaavarusel säravasse tähisse, küünitan otsatuse ruumi ja igavikku. Mõistan miks mõtleja üksildane, otsiv eremiit valib omale kõrve-elu. Siin tunnetab ta ulatuslikuimalt, siin suhtub ta vahendituimalt maailma olemusega. Eks läinud Zaratustra mägedesse ja eks läinud Kristus kõrbesse

Kaugelt oasist ulatub kõrvu melankoolne viis — seal puhub araablane, inimene, flööti ja kaeblikud vilehääled kõlavad läbi öise vaikuse sügavale kõrbesse. Nii õrnalt ja meelitavalt, nii haaravalt ja kurvalt kostub flöödi hääl

Kaamelikaravan luidetekõrves.

Edg. Kant'i foto.

kui ei kunagi enne kuuldu. Harras sissejuhatus valmistab ette nagu Beethoveni hiidsonaadis *adagio appassionato e con molte sentimento* pühalikku laulu, seda

valu ja igatsuste kodu, kust kiirgab terve maailm igaviku mõtteid vastu. Kiindunud taeva- ja kõrbeavarusse, kuulate hinge rinnust välja, nutate südame tühjaks. Lõpmatu õrn on meloodia ja südasing on mänguri tunneteilm. Keset kõrveüksildust laulab kummaline ja korduv viis hingehaaravast valust ja kannatusest. Kuulaja keha laguneb ja haihtub, järele jääb vaid kunsti, jumalikku kunsti nautiv hing. Milline soodne hõljum on seisev või tasahilju lainetelev kõrveõhk — nagu tunneks ta talumatule valule kaasa, nii selgelt toob ta tasandatud helid kaugelt öösügavusest esile. Need on hingekurvad tasa laulvad hõbeviiled, need on maailmakurbuse — Dolor Mundi — paratamatusega rahule jäävad hõbehääled, mis luulefluidiga täidavad kogu ümbrust ja hakatavad endassejuurduva mõtiskelu.

Need on salakavalad kõrbevaimud — dshinid — kes seal eemal pusklevad. Nemad manavad kaugel silmapiiril õnnetootava unelusmaa esile. Ja sina, lihtsameelne laps, usud sellesse muinasjutulisse valguseküllasse maasse! Omet on see surelikule saavutamatu. Asjata kulutad oma jõu, asjata ohverdad ilusama aja, paremad aastad. Mida innukamalt ja jonnakamalt jälid teda, seda rohkem kaugeneb see paradiislik ja petlik sära. Alati, igavesti jääb ta kättesaamatuks! See on sinu saatatus, õhtumaalase muutmatu kismet. Ja kurat oma dshinide karjaga hirvitab sulle näkku kuni viimati, tüdinenud asjatust õnnejooksust, langed surmani väsinult maha . . .

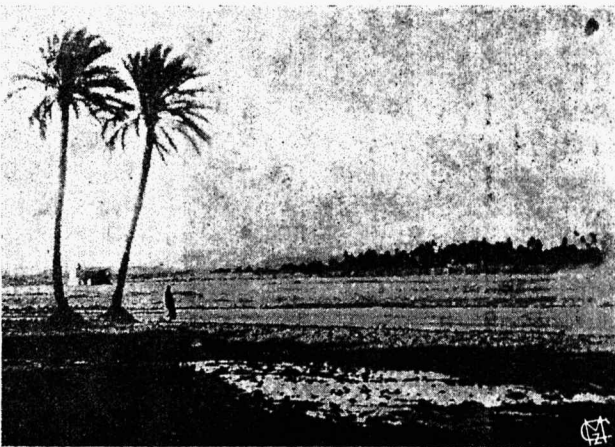
Nii jutustab kõrve saaga valgusemaast, kus kättesaamatus kauguses elab õnn. Ühegi sureliku jalg pole kunagi astunud sellele maale ja kõik, kes tahavad küündida sinna, hukuvad tulipalaval liival keset hirmsa kõrve haudvaikust. Allahi silm vahib taevaalaotuse tähemüriaaridest maha ja loeb ränduri mõtteid nagu peopesal. Valeval kõrveliival lehvib prohveti vaim, jutlustab manitseb: Sala nebbi, sala nebbi! Palu prohvetit, palu prohvetit! ja lubab õhtumaise rahutu

üleksi ja edasipüüu asemel rahu, — kosutavat, aulikku rahu.

Mis teha?

Vaekausid kiiguvad, kumb pool laskub, kumb kerkib?

Valendades kumendub kesköises pimeduses laineline liivameri ja sulab ühte horisondi haigutava sügavusega. Kõrbe läigib hõbeheledalt kuuvalguses ja uneluste muinasjutu pajatab kõrvus uut lugu, ulatab uue Ariadne niidi keset liivaluidete kaootilist labü-

Vaade oas Biskrale.

Edg. Kant'i foto.

Õõ kõrves

H. Blaubrück'i joonis.

rinti. Märkamata endale olen tõusnud püsti ja sammunud kõrvesse. Silman tahapoole ja näen jälgi liival viivat tagasi karavani teele.

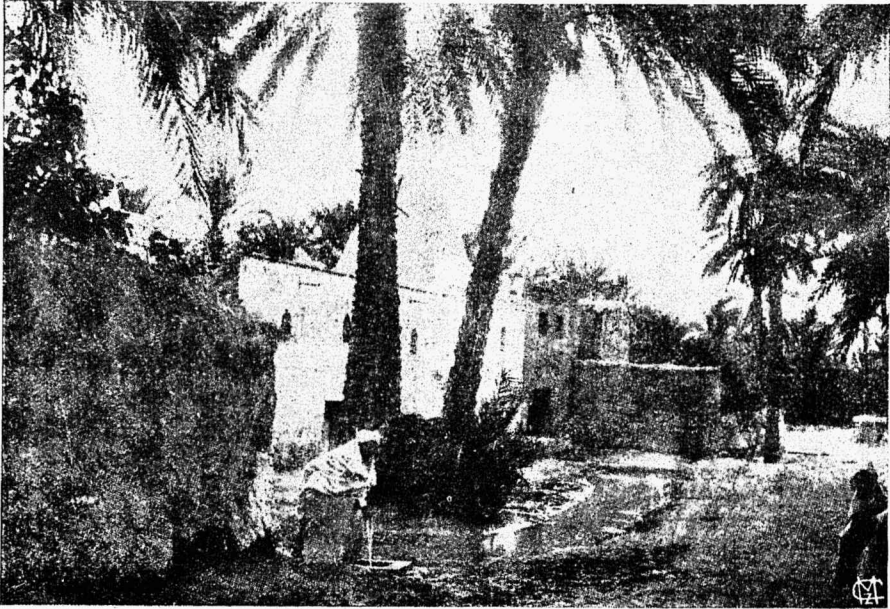
Kas jälle usalduda lainetavale ookeanile, ja loobuda õndsast rahusaarest?

Kõrveõõs ei näe keegi jonni ja igatsuse joont ränduri näol. Kuid ma tunnen seda ise kibedalt ja kahjatsedes. Kauaks küll, kes teab, kes julgeb ennustada? Vast rändab Sindbad varsti jälle merd ja maid!

Suur igatsus ei uinu ega kao. Ta avardab südant, teeb selle kord vaikseks, kord hõisklevaks, ta jääb otsimiseks millegi väljendamatu järele, meie Lootuseks ja Usuks. Ta ei lase vanaduse mõnulemist meis tõusta ja saatuse — võluri mõju haihtub õhtumaalasesest alles siis, kui meie rahutu matkakepi viimset korda nurka paneme, et vikatimehe vaikiva rongiga lehelangenud sügise hilisõhtul uut, viimist teekonda alustada ööle ja — kes teab — uuele koidusärrale vastu. Hääd ööd! Leltak saide!

Ujesklev ja hämar aokuma märgib vidusilmana idakaart ja ennustab algavat hommikut. Praegu on aga veel õõ, hommikumaine kõrve-õõ. — Kas olete aistinud midagi selletaolist keset kauge võõramaa legendikku? Kui ei, siis pole te nii teravalt meelestanud ka kummalist, kehaväristavat kihku, hinge imehella liigutust mugava kodukolde järele. Ja kui see teil puudub, siis lõikavalt valusat, meeliärritavat igatsust millegi tähekauge ja tundmatu järele.

Ümberringi ei paagivalgust, valendavat purjet ega teemärki. Salapärane

Biskra. — Marabutt Päha Lahsen.

vaid kõrvehõljum ning kauged, taevakauged tähed. Ainult helenev ja hõõguv aoriba, sinnapoole suunduvad mõtted ja tee, sinna tõusvale päikesele vastu!

Kaugel Sahara ning Nigerimail laulavad mängurid vana kangelaslaulu Vagadu'st, muinaslinnast, mis korra hukkus uhkuse, korra truuduse-murdmise, korra ahnuse ja korra leppimatuse tõttu.

See on kaugesse lõunasse viidud põhjamaise hinge laul, garamantide linna sümbol. Vagadu on hingelise igatsuse siht. Seda Vagadut kannab iga inimene eneses. Lootused ja igatsused hukkuvad esimest, teist, kolmat ja neljat korda. Ikka tõuseb uus Vagadu, uus igatsus.

Õö järele tuleb hommik — ka kõrves.

Edg. Kant.

„Tuhat ja üks öö“.

Kes ei tunneks kuulsaid araabia muinasjutte „Tuhat ja üks öö“, seda kuulsaimat ja veetlevaimat muinasjutukogu maailmas, mis on täis hommikumaist luulet ja värvisära ja kus leiduvad ilusaimad ja huvitavaimad lood sellelaadiliste hulgas.

Mis annab „Tuhande ja yhe öö“ muinasjutukogule ta iseäralise huvitavuse, väärtuse ja veetluse? Kõigepäält teataval määral juba ta iseäraline kuju. Muud muinasjutukogudes on üksikud jutud ilma yhegi omavahelise sidemeta, lihtsal kokkukorjaja ja väljaandja poolt yhte raa-

matusse trykkida lastud iseseisvad jutud, mil yksteisega vähe yhist. Iseasi on „Tuhande ja yhe öö“ kogus: sääl on kõik paigutet nii-ytelda kindla raami vahele. Kogu algab looga, mis teataval määral seletab kõigi nende juttude jutustamise põhjuse ja nende hulgalise järgnevuse. Samuti lõpeb see kogu syndmusega, mis talle on nagu lõppsõnaks, nii et pärast seda enam ei tarvitse ega või uusi jutte lasta järgneda. Lubatagu seda kõigile tuntud „tuhande“ ja yhe öö“ raami lyhidalt meele tuletada.

Kaugel muinasajal eland India ja Hiina saartel kuningas assaniidide sugukunnast nimega Šahriar. (Siin vahel olgu juure tähendatud, et Araabia muinasjuttudes nimetetakse täpselt syndmuskohdade, maade ja tegelaste isikute nimed, mitte nagu meie, Euroopa muinasjuttudes enamasti, kus räägitakse harilikult mingisugusest nimeta kuningatytrest, kes eland kusagil kaugel nimeta maal kolmekymne kuningriigi taga jne. Seetõttu aga omandavad Araabia muinasjutud nagu enam uueaegse mulje ja lähenevad oma tehnika poolest meieaegsele novellidele). Et nyud selle jutu juure tagasi tulla, siis tähendatagu, et see kuningas Šahriar yhel päeval jahilt koju jõudes leidis põhjust nii oma naise yle pahandada, et ta tema säälsamas tappis. Ta viha aga ei leppind mitte üksi oma abikaasa surmamisega, vaid ta hakkas, nagu see niisugusel korral võid juhtuda, kogu naissugu vihkama ja tahtis neile kätte maksa. Selleks lasi ta igal endale naiseks võetud uuel naisel järgmisel hommikul pää otsast raiuda. Niiviisi oli ta juba teind hulga naistega. See hakkas ta alamate seas tekitama suurt ärevust ja hirmu, sest keegi neiu ei võinud enam oma elu eest kindel olla. Keda kuningas

naiseks tahtis, see pidi talle minema, kas tahtis ise või ei. Nii suur ju oli idamaiste kuningate võimus. Sääl tuli selle kuninga ministri või vesiiri tytrel, targal Šehersaadil julge mõte selle tapmisele lõpp teha. Ta pakkus end ise vabatahtlikult kuningale naiseks ja palus luba oma nooremat õde Dinarsaadi oma viimseks ööks tohtida kaasa võtta. Õde pidi teda hommiku poole ööd paluma ööl enne surma mingi huvitava muinasjutu jutustada. Kuningas oli sellega nõus. Šehersaad hakkas siis jutustama, kuid jutt pidi kahjuks, või õigemini õnneks, pooleli jääma, sest päev koitis. Et jutu lõppu kuulda, jättis kuningas Šehersaadi yheks päevaks veel ellu. Järgmisel ööl aga kordus sama lugu, ja nii ka kõigil muil järgmisil. Ja kuigi yks jutt yhel ööl lõppes, siis hargnes sellest paratamatult uus, mis jällegi pidi järgmiseks ööks pooleli jääma. Pääle selle oli Šehersaadi juttudel see iseärasus, et yhe jutu vahele mitu teist oli paigutet; koguni seda tuleb ette, et nende vahele veel mõni lyhem vahejutt on kiilutud. See synnib nii, et jutu tegelasil tarviline on oma seisukorra selgitamiseks, kas enese või kellegi muu isiku lugu jutustada. Alles kui kõik need vahelood on ära jutustet, võib esialgul alustet jutt edasi minna ja lõpule jõuda. See on nii nimetet sahteldamise systeem, kus yksikud jutud on yksteise sisse pandud nagu väiksemad sahtlid või karbid suuremaisse. Kõige suurem niisugune sahteldus on kohe alguses olev „Kalamehe ja vaimu“ lugu, mis lõpeb alles pärast seitsent vahejuttu. Seeläbi tekib kahekordne põnevus alustet ja poolelijäävast jutust ja igast yksikust vahejutust eraldi. Ja niiviisi venitab Šehersaad 1001 öö jooksul, jutustades selle aja sees yle 200 jutu, sest

et mõni mitu ööd täidab. Need jutud on sisuliselt kõige mitmekesisemad ja täis kõige mitmesugusemaid iseäralisi juhtumusi ja kõigesuguseid tegelasi kõigest eluseisustest, kuningaist, sultaneist ja kaliifidest alates kuni vaeste kaluriteni, koguni kerjusteni. Tähendetagu, et eriti sagedad tegelased on kaupmehed. Kõige tuntumad ja ilusamad jutud on mainitud „Kalurija vaimu jutt“, „Pakikandja lugu“, „Nõidhobu“, „Sindbadi reisid“, „Vasklinn“, „Ali Baba ja 40 mõrtsukat“ ja lõppeks eriti „Aladdini imelamp“, mis on saand eriti populaarseks.

Tuhat ja yhendal ööl palub Šehersaad kuningalt kõigi nende juttude eest tasu, kui nad talle meeldind. Kuningas annab talle häämeelega armu, imestab ta tarkust ja jutustamisosavust ja jätab ta omaks jäädavaks naiseks. Sellega on siis kogu sellele pikale muinasjutuseerialle antud ymargune, loogiline lõpp. Ots hää, kõik hää.

See suurepärane ja rikkasisuline Araabia muinasjuttude kogu, mis oma kodumaal juba ammu, arvatavasti mitmē sajandi jooksul oli olemas ja loetaval, sai Euroopas esimest korda tuttavaks alles 18-nda sajandi algul, Galland'i prantsuskeelse tõlke kaudu, mis ilmus 12-nes väikses köites a. 1704—17 vahel. See äratas kohe suurt tähelpanu ja ydist vaimustust. Nii palju fantaasiat, see kirju omapärane hommikumaine maailm ja elu oli Euroopa selleaegselle lugevalle publikule uudiseks ja yllatuseks. Galland'i tõlge tõlgiti paljudesse muudesse Euroopa keeltesse. Ilmus koguni järelltegemisi, millest tuntud on De la Croix „Tuhat ja üks päev“ ja Genfis ilmund seeria „Feede kabinet“ 41-s köites. Tähendetagu veel, et ka eestikeeles on ilmund

väike valik „Tuhande ja yhe öö muinasjutte“.

Galland'i prantsuskeelne väljaanne sisaldas ainult osa „Tuhande ja yhe öö“ muinasjutte; pärast seda on hommikumaalt leitud ja Euroopasse toodud araabiakeeliste käsikirjade järele veel hulk muid sellesse seeriasse kuuluvaid jutte tõlgitud ja välja antud, nii et see kogu praegusel ajal väga suureks ou paisund. Et selle suurusest ettekujutust anda, seks öeldagu, et Max Henningi saksakeelne tõlge (Reclami kirjastusel ilmund) sisaldab 24 läbistikku umbes 200 lehelyljest raamatut, s. o. ligi 5000 lehekylge suur teos, seega palju suurem kui piibel, mille lehekylgede arv, sama suure kirjaga trykituna, ulataks ainult 3000 lehekyljeni.

Ei ole ime, et nii suur ja nii fantaasiarikas teos on saand nii yle maailma kuulsaks ja populaarseks. Eriti noorsoole on ta saand väga armsaks ja loetavaks raamatuks; seda tunnistab juba see lugejate hulk noorsoo-väljaandeid, mis piltidega ilustetuina ja enamasti ka lyhendetuina on kõigis kultuurkeelis ilmund. Mõned muinasjutud, eriti „Ali Baba“ oma neljakymne röövliga“ ja „Aladdini imelamp“ on saand seetõttu niisama armsaiks ja kõigile tuntud muinasjuttudeks kui „Tuhkatriinu“ või „Punamytsike“. Ali Baaba röövlikoopa ust avav nõiasõna, „seesam, seesam avane“ on saand tuttavaks lentsõnaks, mida parajal juhusel igas keeles tarvitetakse.

Kuid mitte yksi fantaasia lõbustust otsiva lugejaskunna ja noorsoo poolehoidu see teos ei võitnud, vaid see on äratand ka teadlaste tähelepanu ja saand nende uurimise esemeks, sest ajast saadik kui 19-nda sajandi 1-sel poolel Euroopas

hakati hommikumaa keeli ja kirjandust teaduslikult uurima. Nii imetaoline ja oma juttude iluga tervet maailma võitev hiigla teos tahtmata pani uurijaid vaime teadusehimuliselt kysima, kes on selle suurepärase ja imetaolise teose autor, millal ta on loodud, millal yles kirjutet, kust on saadud selles sisalduvad ained ja mis mõjud ses ilmsiks tulevad.

Kõiki neid kysimusi uurides on eri teadusmehed jõudnud eri otsuseile. Von Hammer-Purgstall arvas, et „Tuhat ja üks öö“ on pärsia algupära, sest pärslasil olnud juba enne Muhameedi samalaadne muinasjuttude kogu päälkirjaga „Hesar Afsaneh“, mis pärsiakeelne ja sõna tähendab „Tuhat muinasjuhtumust“. Araablased tõlkind need jutud aja jooksul omasse keele, neid omalt poolt ilustades ja uusi lisades. Teose meie ajani ulatund redaktsioon on kujunend alles 15-ndal sajandil mamelukkide valitsuse ajal Egiptuses Kaiiros. Sellele arvamisese vaidles vastu tuntud prantsuse orientalist parun Silvestre De Sacy (dö Sassii), kes omalt poolt pyydis tõendada „Tuhande ja yhe öö“ muinasjutukogu eht araabia algupära; pärslasil olevat laenatud ainult raam. Ta väitis koguni seda, et teos on kirjutet yhe autori poolt 15-nda sajandi keskel, kuid see jäänd tal pooleli; pärastised ära kirjutajad olla seda siis oma lisandustega täiendand. „Tuhande ja yhe öö“ ingliskeele tõlkija Lane (leen) kaldub oma tõlke eeskõnes enam Hammeri, järelsõnas aga enam de Sacy arvamise poole, nimelt et teos ei ole mitte järk-järgult Pärsia „Hesar Afsaneh“ nimelisest kogust kujunend, vaid on yheainsa või väga väheste isikuline töö ja alustet mitte enne kui 15-nda sajandi lõpul Kaiiros, sest et muinasjutud Kaiiro linna ja selle topograafiat täpsemalt kir-

jeldavad kui yhegi teise linna oma. Saks-lane August Müller jälle seletab, et keegi pärsia keele tõlgitud juttudest ja pärsia omist juttudest india sahtliplaani järele kokku säädnud rohkejutulise teose, mil oinud umbes sama raam ja osalt samad jutud kui meile tuntud Araabia „Tuhat ja üks öö“ kogul, see tõlgitud Araabia keele. Ajajooksul lisandusi omandades saand oma praeguse kuju Egiptuses Kaiiros.

Kõige põhjalikumalt käsitleb seda kysimust yks teine ingliskeele tõlkija, Burton. Ta võrdleb yksteisega kõiki säilind araabia käsikirju ja leiab, et kõigis neis ainult 13 juttu on yhised, kuna Kalkuta käsikiri näit. yksi sisaldab ligi 250 juttu. Huvitav on selle puhul vahele tähendada, et yks kõige tuntum jutt, nimelt „Ali Baba“ yheski säilind araabiakeelses käsikirjas ei leidu. „Tuhande ja yhe öö“ esimene Euroopa keele, nimelt prantsuse keele, tõlkija Galland ytleb omas hiljem ylesleitud päevikus, et 1709 aasta esimestel kuudel yks Aleppo kristlane talle jutustand terve rea jutte, nende seas ka Ali Baba ja Aladdini imelambi loo. Galland kirjutand need lood, pääle „Aladdini lambi,“ jutustaja sõnade järele oma taskuraamatusse. Päälegi saand ta samalt aleplaselt ka „Aladdini lambi“ ja arvatavasti veel mõne muu jutu käsikirja. „Ali Bada“ ja veel mõne loo on ta võind ainult suulise ettejutustuse järele tehtud lyhikeste märkuste järele pärast yles kirjutada, neid siis muidugi oma fantaasia järele täiendades. Pärast läks ka Aladdini loo originaal käsikiri kaotsi, nii et seda ilusamat muinasjuttu yhes teise yheteistkymnega tunti ainult Galland'i prantsuskeelsest väljaandest. Enne kahtlusteti Galland'i, et ta need muinasjutud on ise välja mõelnud, kuid hiljem,

kauda pärast ta surma, saadi Hommikumaailt araabiakeelne käsikiri, mis sisaldab aleplase Hanna jutustet „Nõidhobuse“ loo. Sellest arvati võivat järeldada, et Galland muidki jutte, nende seas ka „Ali Babat“, pole ise välja mõelnud, vaid et need ikkagi Hommikumaalt pärit on. Hiljem ongi „Aladdini lambi“ araabiakeelne tekst saadud yhest teisest pärast leitud araabiakeelsest käsikirjast.

Siit on nyüd näha, kui tume on selle kuulsa teose algupära, kui paksu minevikuuttu see upub ja kui ebamäärane ja ebayhtlane on juttude koosseis.

Kõigest sellest arvatakse võivat ainult järgmist kindlusega järeldada.

Jutustuse raam on tõenäilikult saadud pärsia „Hesar Afsaneh'st“; säält on saadud ka osa jutte, kuid need on tublisti arabiseeritud; osa jutte on india algupära, kust vahest pärsia kogu raamgi on laenatud. Suurem osa jutte on araabia omad; yldine vaim, kombed, eluviisid isegi juttudes, mille tegevus lastakse syndida väljaspool Araabiat, on muhameedlikud ja araabialised, seega tuleb kogu teos ta praegusel säilind kujul pidada puht araabia kirjanduse loominguks.

„Tuhande ja ühe öö muinasjutukogu loomine araabia keeles võib olla syndind 750-nda ja 1250-nda vahel, mida pärastised ära kirjutajad siis oma korda veel on täiendand. Teose autor on tundmatu, sest et niisugust ei olegi, vaid teos on mitme autori kollektiivne töö. Seda tõendab juba see ylalmainitud asjaolu, et kõigil seni tuntud käsikirjalistel kogudel, milledest igayks sisaldab vähimalt yle saja jutu, ainult 13 juttu on yhised. Järelikult ei või yhtlasest yhe autori poolt kokkusäetud ja yleskirjutet individuaalsest loomingu tööst siin juttugi olla.

„Tuhande ja yhe öö“ loojaks on siis yldisemas mõttes toleaeagne araabia kultuuri miljöö ja vaimulood, lihtsalt araabia rahvas, seda enam, et araablased, samuti kui muud hommikumaa rahvad, nii kõrgema seisuse liikmed kui lihtinimesed, väga armastavad muinasjutte kuulda. Seepärast ongi säält harilikuks nähtuseks elukutselised muinasjutujutustajad, kes turgudel, basaaridel, kohvimajades endi ymber kogund publikulle raha eest muinasjutte vestavad. (Pooleli).

Joh. Aavik.

Mees laternaga.

Katke romaanist: „Müsteeriumid“.

Istusin kord omas toas, ühes väikeses linnakeses, kuid mitte Norras, — aga muide, kas pole see ükskõik, kus oli see? Lühidalt ühel vaikselt, ilusal sügisõhtul istusin omas toas. Kaheksa aasta eest oli see, aastal 1883. Istusin seljaga ukse poole ja lugesin raamatut.

Õues oli pilkane pime. Istusin ja lugesin. Järsku kuulen samme ukse taga, selgesti kuulsin samme trepil; kohe päälle selle koputatakse mu uksele. „Sisse!“ Keegi ei tule. Avan ukse. Kedagi pole. Ei hingegi! Helistan, helistamise peale ilmub teenija. „Keegi tuli treppi mööda üles?“ „Ei, keegi ei tulnud.“ „Hüva, hääd ööd!“ Teenija läheb.

Asusin uuesti lugemisele. Sää! tunnen kergelt hingust, ühte puhangut, otseku! oleks mind riivand inimese hingamine, kes seisab mu kõrval, ning kuule sosinat: „Tule!“ Vaatan ümber: kedagi ei ole toas. Uuesti andun lugemisele, vihastun ja ütlen: „Kurat võtku!“ Samal hetkel märkan järsku enese kõrval väikest, kahvatut meest, punase habeme, karedate ja igasse külge püsti seisvate juustega; ta seisab minust pahemal. Pilgutab mulle ühe silmaga; ma vastan talle samaga. Me küna! ei ole näind üksteist, kuid ometigi vahetame pilke. Sulun oma raamatu parema käega, mees suundub ukse poole ja kaob. Tõusen samati, lähen ukse juure ning kuulen sää! sosinat: „Tule!“ Hüva, tõmban mantli selga, panen kalošid jalga ja lähen välja. Suitsetaksin vast ühe sigari — mõtlen ma ja pöördun tagasi oma tuppa ning süütan ühe sigari. Panen päälegi veel mõninga tasku. Jumal teab, miks tegin seda, kuid nii ma tegin — ja läksin.

Oli pilkane pime ja ma ei suutnud midagi eraldada. Kuid kõik aeg tundsin, et väike mees sammub kõrvuti minuga. Haarasin kätega ümberringi, et tabada teda. Otsustin isegi seisatuda, mitte edasi minna, kui ta ei anna mulle mingeid seletusi. Ent ma ei leidnud teda. Katsetin talle pimeduses mitmes sihis pilkudega märku anda, kuid see ei aitand midagi. „Hüva“, ütlin: „ma ei lähe üldse mitte sinu pärast, lähen lihtsalt enese pärast, ma jalutan Palun pane tähele, et teen ühe väikeste kõnniskelu.“ Rääkisin valjusti, et ta võiks kuulda mind. Nii käisin mitu tundi, läksin välja linnast ning viimaks tulim metsa. Tundsin, kuis mulle löid näkku märjad oksad ja lehed. „Hää küll!“ ütlin viimaks, võttes taskust kella nagu vaadates, palju näitab ta. „Hää küll, nüüd lähen koju!“ Kuid ma ei läind sugugi koju, ma ei suutnud tagasi pöörduda, mind kiskus jätmatult edasi. „Ent, muuseas“, tähendin: „ilm on nii ilus, ma võin nii minna õõ või kaks, aega mul küllalt!“ Ütlin nii, hoolimata sellest et tundsin end äärmiselt väsinuna ning olin pealegi kastest luini märg. Süütin uue sigari. Väike mees oli ikka mu kõrval, tundsin ta hingamist enesel. Läksin peatamatult, läksin igas võimalikus suunas, kuid iialgi mitte koju poole, linna. Jalad hakkasid mul valutama ja märgusid ju põlvini, aga mu nägu õhetas märgadest okstest, mis jätmatult löid mulle vastu nägu. Ütlin: „See võib näida imelikuna, et jalutlen siin sellisel ajal, kuid mul on juba selline harjumus. Lapsepõlve aastail erinesin sellega, et otsisin üles kõige põlisemad metsad ja jalutlin neis õiti.“ Ning läksin edasi — kokku pigistades hambad. Siis kuulen, et tornikell linnas löõb keskõõd: üks, kaks, kolm, neli . . . kaksteist, loen löõke. Need tuttavad hääled julgustasid mind väga, ehkküll samal ajal pettusin sellest, et ikka viibisime linna lähedal, kuna me hulkusime ometi nii kaua. Kuid hää, olgu kuidas on, kell löi kaksteist ja kaheteistkümnenda löõgi puhul näen jälle enese ees väikest meest. Ta seisab mu ees, otseku! poleks olnud midagi, — ja naerab. Küna! ei unusta seda, nägin teda nii selgesti, märkasin isegi, et puudusid tal kaks esimest hammast ja et hoidis ta käed tagaselja.

Ta nagu hiilgas ise. Ta hiilgas mingi kummalise valgusega, mis näis asuvat ta taga ja muutis ta peaaegu läbipaistvaks. Isegi ta riided olid valgustatud nagu päeval. Märkasin päälegi seda, et püksid olid tal väga kantud ja liig lühikesed. See kõik torkas mulle silma ühel hetkel, Olin ilmutusest nii üllatatud, et tahtmatult sulgusin silmad ja taandusin sammu. Kui taas silmad avasin, ei olnud meest enam . . .

Ent lugu jätkub veel. Olin tulnud ühe torni juure. Mu ees seisis torn, peaaegu

oleksin sattund ta vastu. Nägin teda ikka selgemini ja selgemini. See oli must, kaheksanurkne torn, meele tuletav „Tuulte torni“ Ateenas, — võib olla olete näind seda piltidelt? Kunagi ei olnud kuulnud ma seni, et selles metsas leidub selline torn, kuid nii või teisiti, ta oli seal. Seisan torni juures ja kuulen taas: „Tule!“ Astun torni. Uks mu järel jääb avatuna ning see rahuldab mind mõningal määral.

Võlvistikus kohtan jälle väikest meest. Ühes seinas põleb lamp, nii et võin hästi vaadelda teda. Ta tuleb mulle vastu, otsekui kogu aeg oleks olnud tornis; ta seisatab mu ees, vaikides naeratab ja samaaegu ei pööra mult silmi. Vaatan talle samati otse silmi ning mulle näib, et näen neis silmis palju kohutavat, näen kõike seda, mis tuli neil näha elus. Taas pilgutab ta mulle, kuid seekord ei vastand ma, taandusin temast sedamööda, kuidas ta lähenes mulle. Äkitselt kuulen enese seljataga kergeid samme, pööran pää ja näen sisse astuvat noore naise.

Vaatlen teda, ning see toodab mulle võrratut naudingut. Tal olid punased juuksed ja mustad silmad, kuid ta oli kehvalt riidetud ja käis palja jalu kivisel põrandal. Käed olid tal paljad ja puhtad.

Hetke vaatab ta meid mõlemaid, langetab siis madalale pää mu ees ja läheb väikese mehe juure. Sõnalausumata hakkab ta selle riideid avama ja kätega tema keha mööda kobama, nagu otsides midagi. Mõninga aja pärast toob tema mantli alt nähtavale põleva laterna, väikese heleda laterna, mille riputab oma sõrme otsa. Latern põles nii heledalt, et mattis täesti seinalambi valguse. Mees jatkas seismist endisena vaikselt ja muigas kogu aeg, kui teda läbi otsiti. „Hääd ööd!“ — sõnas naine, näidates uksele. Ning see imelik, hirmuäratav poolloom läks. Jäin üksinda oma uue tuttavaga.

Ta lähenes mulle, taas kumardus sügavalt mu ees ja ütles naratuseta ja häält tõstmata.

„Kust oled?“

„Linnast, kaunis tütarlaps,“ — vastasin ma. „Tulen otse linnast.“

„Võõras, andesta mu isale!“ ütles ta äkitselt. „Ära tee meile paha: ta on haige, on segane, sa nägid ju ta silmi!“

„Jah, ma nägin ta silmi“, vastasin. „Ma tundsin nende võimu enese üle ja järgnesin talle.“

„Kus kohtasid sa teda?“ küsis ta.

Ja ma vastasin:

„Minu juures kodus, mu toas. Ma istusin ja lugesin, kui ta tuli mu juure.“

Siis kõigutas ta pääd ja langetas silmad.

„Ent ärgu see sind kurvastagu, kaunis laps“, ütlin ma. „Jalutin meeleldi siia, ma ei kaotand sellega midagi ning olen rõõmus, et nägin sind. Vaata mind, olen õnnelik ja rahul, naerata sinagi!“

Kuid ta ei naeratand, ta ütles:

„Võta kingad jalast. Ära mine siit öösel, ma kuivatan su riided.“

Silmitsesin oma riided, nad olid läbi märjad ja kingad täiesti ligunend. Tegin nii kuidas käskis ta, võtsin kingad jalast ja andsin need temale. Vaevalt teinud selle, kui kustutas ta lambi ja sõnas:

„Tule!“

A. Roosilehe illustratsioon Ansomardi „Jalgsemaa kitseeide muinasjuttudele“

„Oota pisut“, ütlin, peatades teda. „Kui ma ei ööbi siin, miks käskisid siis võtta kingad nüüd?“

„Seda ei pea sa mitte teadma,“ vastas ta.

Ja nii ma ei teadnudki seda.

Ta viis mind läbi ukse mingisse pimedasse ruumi; kuulsin häält, otsekui oleks keegi meid haistnud. Samal hetkel tundsin oma huulil pehme käe ning tütarlapse hääl ütles valjult:

„Mina olen, isa. Võõras on läind — läind.

Kuid ma kuulsin, et hullumeelne koletis norskas, nagu haistes meid.

Tõusime astmestikku mööda üles, ta talutas mind kättpidi ning kumbki meist ei kõnelend. Astusime ühte teise võlvitud ruumi, kuhu ei ulatund ainustki valguskiirt, kõikjal valitses pime öö.

„Tasa!“ ütles ta, „mu ase on siin.

Kobasin ringi ja leidsin aseme.

„Vabastu nüüd muistki riideist“, sosistas ta taas.

Tegin nii ja andsin need temale.

„Hääd ööd!“ sõnas ta.

Püüdsin teda tagasi hoida ja palusin jääda.

„Ära mine, oota pisut. Nüüd tean, miks käskisid võtta kingad jalast ju all. Istun vaikselt, su isa ei kuulnud, kui tulin siia, — jää!“

Kuid ta ei jäänd.

„Hääd ööd!“ — sõnas ta ja läks...

Ent siin muutub mu öö ja on kui nõiduslik muinasjutt, manades nüüdki esile mälestusi, mis kaetud roosilise uduga. Kujutelge endale valget, valget ööd...

Olin üksinda, mind ümbritses pimedus, läbitungimatu raske, nagu must same-tine eesriie. Tundsin end väsinuna, põlved värisesid, ning päälegi olin tehtud narriks. See häbematu hullumeelne vedas mind ringi ühes ja samas paigas tundide viisi, ta vedas mind märjas rohus ja sundis talle järgnema mind kui mingit vabaduseta looma — ainult oma vaatega ja oma kutsega: „tule, tule.“ Järgmisel korral kisun tal käest laterna ja purustan ta silmnäo! Olin äärmiselt vihane; süütin sigari ja heitsin voodi. Lamasin natuke aega ja vaatlin pimeduses hõõguvat sigari otsa. Pisut hiljem kuulsin, kuis langes kinni all välisuks, ja pääleselle vaikis kõik.

Möödus minutit kümme. Pange tähele: leban voodis, mul pole und, olen täiesti ärkvel ning suitsetan. Äkitselt täitub tuba mingi suminaga, otsekui oleks laes igalt poolt avatud õhuaugud. Tõusen küünarnukele ning ei hooli sellest, et kustub mu sigar; vahin tungivalt pimedusse, kuid ei näe midagi. Siis heidan taas voodi ja kuu-latlen ning mulle näib kui kuuleksin kaugeid häält, kummalist tuhandehäälelist muusikat, mis kõlab kuski kaugel, kõrgel taeva all vist, kuid tuhathäälselt ja tasa. See muusika kostub katkestamatult ning tuleb lähemale, lähemale, lõpuks kõlab mu kohal, ülal torni katuse pool. Tõusen taas küünarnukele. Nüüd elan üle midagi sellist, mis mind tänini veel joovastab ja ma tunnen mingit üliloomulikku naudingut juba selle mälestamiselgi. Mu pääle langeb korraga kui terve vool väikseid pimestavaid olendeid; nad on täiesti valged, need on inglid, väikeste inglilikeste müriaadid, mis pais-

kuvad ülalt alla pimestavate valgusvoogudena. Nad täidavad kogu ruumi, neid on miljoneid, nad lainetuvad paigast paika, alt ülesse, ja laulavad! . . . Nad on pimestav-valged ja täiesti paljad. Süda mul vaikib, — kõikjal on inglid. Kuulatlen ja kuulen nende laulu, nad riivavad mu kulme ja laskuvad mu juukseisse ja kogu ruum on täis lõhna, mis tuleb nende väikest avatud suist.

Laman ja toetun küünarnukele — sirutan neile oma käe ja mõningad neist asetuvad sellele. Mu käel sarnanevad nad virvendavate tähtede plejaadile. Kumardun ette, vaatan neile silmi ja märkan, et nad on pimedad. Pillan käelt pimedate inglite plejaadi ja püüan seitse uut, kuid needki on pimedad. Ah, kõik nad olid pimedad, — kogu torn oli täis pimedaid inglaid, — kes laulsid!

Ma ei liigutand end, kuid hingamine seisatus sellest nägemusest, need pimedad silmad sünnitasid vaikse kurbuse mu hinge.

Möödus minut. Leban ja kuulen raske ja järsu hoobi kuski kaugel, kuulen seda halastamatu selgusega, see kaua veel müriseb õhus: löi taas tornikell linnas, see löigi. Lõi üks.

Ning järsku vaikis inglite laul. Nägin kuis nad koguvad, katuse poole tungivad ja ära lendavad. Nad kogunesid pimestavaks vooks ja valgusid välja tornist. Viimne ingel pöördus ja veel kord vaatas mu otsa oma pimedate silmega, enne kui lõpulikult kaduda.

Jah, selgesti jäi mulle mälestusse see viimne inglikene, kes pöördus ja vaatas minule, olgugi et ta oli pime. Siis läks jälle kõik pimedaks mu ümber. Langesin padjale ja uinusin . . .

Kui ärkasin, oli juba täiesti valge. Olin ikka veel üksinda selles võlvistikus. Mu riided olid mu ees põrandal. Katsusin neid, nad olid veel niisked, kuid panin nad siiski selga. Sääl avaneb uks ja tütarlaps, keda nägin õhtu, tuleb taas minu juure.

Ta tuleb õige mu lähedale ja ma ütlen:

„Kust tuled? Kus olid öösel?“

„Sääl, ülal,“ vastab ja näitab torni katuse poole.

„Kas sa siis ei magand!“

„Ei, ma ei magand. Kogu öö ei magand.“

„Ent kuulsid sa muusikat sel ööl?“ küsisin. „Ma kuulsin jumalikku muusikat.“

Ta vastas:

„Jah, mina mängisin ja laulsin.“

„Sina siis mängisid ja laulsid. Ütle mu laps, olid sina tõesti see?“

„Jah, mina mängisin ja laulsin.“

Ta ulatas mulle käe ja ütles:

„Kuid nüüd mingem, viin su tee pääle.“

Lahkusime tornist ja läksime käsikäes metsa. Päike paistis ta kuldseile juuksele ja tal olid ilusaimad mustad silmad. Sülelin teda ja kaks korda suudlin otsaesisele, siis laskusin põlvili ta ette. Värisevi käsi võttis ta endalt musta lindi ja põlmis ta mu käe ümber; seda tehes nuttis ta ja oli väga ärritatud. Küsisin:

„Miks nutad? Jäta mind, kui olen millegagi patustand su vastu.“

Kuid ta vastas vaid:

„Näed sa linna?“

„Ei,“ vastasin, „ma ei näe linna. Ent sina?“

„Tõuse ja mingem edasi,“ ütles ta.

Taas viis ta mind edasi. Ma peatusin uuesti, surusin ta rinnale ja ütlin:

„Kuis pean sind armastama! Millise õnnega täidad mu südame!“

Ta värises mu süleluisis, kuid ütles siiski:

„Pean pööрма tagasi. Sa näed vistist küll linna?“

„Jah“, vastasin, „ja sina samati muidugi näed teda?“

„Ei“, vastas ta.

„Miks?“ — küsisin.

Ta kaugenes minust ja vaatas mulle oma ilusate, suurte silmega ja minnes kumardus mu ees nagu jumalagajätkuks. Eemaldudes mõninga sammu, pöördus ta veel kord minu poole ja vaatas taas mu otsa.

Nüüd alles märkasin, et ka tema silmad olid pimedad . . .

Selle järele tuleb kaheteistkümnetunniline vaheaeg, ning sellest ei saa ma enesele mingit aru anda, see on täielikult kadund mu mälestusest. Ma ei suuda mõista, kuhu jäid kõik need tunnid. Lõin endale vastu pääd ja kõnelin: need kaksteist tundi peavad sul siin kuski olema, nad on lihtsalt kadund, ning sa pead nad leidma.

Ent ma ei leidnud neid . . .

Taas õhtu, pime, armas sügisõhtu. Istun oma toas raamat käes. Vaatan oma jalgele; mu kingad ei ole ikka veel kuivad. Vaatan oma käele ja näen, et sellele on seotud must lint. Kõik vastab tõele.

Helistan, ja kui helistamisele ilmub teenija, siis küsin talt, kas siin kuski läheduses ei ole torni, kuski metsas, musta kaheksanurkset torni. Teenija kõigutab pääd a ütleb: „Jah, metsas on torn.“ „Kas säääl elab inimesi?“ „Ja, säääl elab üks nime, kuid see on haige, ta on nõdrameelne; teda kutsutakse „mees laternaga.“ Sel „mehel laternaga“ on tütar, kes elab ühes temaga selles tornis; kuid pääle neid ei ela keegi säääl.“ „Hüva, hääd ööd!“

Siis heidan magama.

Järgmisel hommikul varakult lähen metsa. Lähen sama rada mööda, näen samu puid ja leian tornigi. Lähenen uksele, ning mu silmele esindub vaade, millest lakkab südametukse: maas lamab pime tütarlaps, surnud, purunenud kukkumisest ja moonutatud. Ta lamab avasui, ja heledalt valgustab päike ta punajuukseid. Kuid üla katuse äärel lipendab tükike ta riideist, mis kukkumisel sinna ripnema jäänd. Sõmerlisel teerajakesel kõnnib aga edasi-tagasi väike mees, õnnetuma isa, ja vaatab tütre laibale. Ta õlad tõmbuvad kramplikult ning ta nutab valju häälega. Ei millegi muuga väljenda ta oma muret, ta vaid käib ümber laiba ja karjub. Ta vaate minule langedes võpatusin sellest kohutavast pilgust ja hirmuga panin jooksmata tagasi linna poole. Hiljem ei ole ma teda kunagi enam näind . . .

Knut Hamsun.

Mõni joon kooli mälestustest.

1917. a. Tallinnas üle Toompea koolist tulles, kihvas rahvas nagu erilisena uulitsatel. Jõudsimme turu platsile. See oli murrul rahvast täis. Eriti palju madruseid on väljas. Üle rahvamurru silman äkki punast lippu. Sellel loen suurte tähtedega revolutsioonilisi kirju: Elagu vabadus! Elagu vabariik! Punase lipu all kas tõstetud kätele või silmapilkselt siin ehitatud tribüünil — üle ulatades massist — tõusid esile kõnelejad. Ma nägin ainult punast lippu. Olin kuulnud sellest kui verelipust. Ma kartsin seda. Ja jooksin koju. Siis algas Tallinnas revolutsioon. Siis ärkasime ka meie, koolipoisid, iseteadvusele.

*

Aasta hiljem. Enamlased on valitsuses. Rahulolematus. Kooliõpilastel oma keskkomitee. Vastolud ka selles. Kõiksugu kuuldusi käib rahva suus. Räägitakse sakslaste sissetungimisest. Või jälle eesti esimese polgu ja valgekaardi lähenemisest Tallinnale. Mäletan, punaväeosad ja punakaartlased käsutati kokku Oleviste kirikusse. Sääli jaotati neile varustus ja saadeti vaenlase vastu — kes pidi olema oma valgekaart. Kuid raudteel võttis vastu ja purustas nad saksa sõjavägi.

Kes pääsis, põgenes tagasi. Tallinnast algas ennenägemata väljavoormine ja ajamine kõigil sõiduriistadel. Reidil seisjad sõjalaevad võtsid päälle viimaseid põgenejaid.

Ja üks õõ enne sakslaste sissemarsimist on linn jälle meie oma kaitsta. Organiseeritakse kaitseliit. Koolipoisid on püssidega väljas. Peavad ieselgi vastamisi tulevahetust vene madrustega. See oli

õudsematest öödest, mis üldse olla võib igal pool tänavatel plaksutati püsse. Tuli sähvatas. Kajas üldine lagin külmal talveööl.

Hommik näis lillelisena. Õhus tundus jälle vabadust. Ajutise valitsuse proklamatsioonid ilustasid seinu. Rahvas voolas tänavatele. Soe päike tõusis. Oli selge. Lumi sulas keskpäeval. Ja enne keskpäeva ajasid sisse esimesed sakslased. Lõuna paiku voorisid sisse juba terved väeosad. Realkooli vastas pangas asus meie polgu staap. Ohvitserkond tuli välja! Muusika koor mängis „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ . . .

Ja imeline tunne oli siis. Osalt rõõmus, osalt valus. Ei teand, mille pärast naerda või mille pärast nutma peaks. Kuid mõlemad tunded vaheldusid.

*

Okkupatsioon. 1918 a. sügis. Rahvas vaeseks pressitud okkup. võimude poolt. Liitlased on purustanud saksa väe. Okkup. võimud närveerivad. Saksa revolutsioon. Segadus algab ka siin vägedes. Need lahkuvad isemeelselt, et minna koju. Ja nagu esimesed pääsukesed kevade eel sõitsid koolipoisid maad mööda ringi, valitsuse nimel võttes üle saksa võimudelt võimu, kus vabatahtlikult, kus ka võimuga. Idast, Venest tõuseb uus hädaoht. Meie valitsuse teadaanded on üks hoiatavam ja tõsisem kui teine. Hädaoht läheneb. Mõõk on püsti tõstetud. Täak on püssi otsa pistetud. Kahurid veerevad lähemale.

Vene poolt tungitakse päälle. Ja esimene veri on valatud.

Polnud neile vastu saata sõjaväge. Ja

mõnikümmend koolipoissi, pritsimeeste muusikakoor ees, olid esimesed, kes sõitsid liinile. See oli selle põlve koolipoiste viimane lend, kes jäi tagasi tulemata, kes tuli vigasena, kes tuli tagasi viimati või duga.

Noored võtavad tuld kergesti. Aga selle koolipoiste põlve leek oli püha, oli ennast ohverdav — kus vanemate teadmata või nende keelu vastu joosti surma — kodu ilu, rõõmu, õnne ja vabaduse nimel.

J. Pert.

Võõras.

Kõnele, kummaline inime, kellele kuulub su armastus? Isale? Emale? Õele? Vennale?

Mul pole isa, ei ema, ei õde ega venda.

Sinu sõpradele?

Ütlled sõna, mille sisu varjat tänini mulle.

Sinu kodumaale?

Ma ei tea ju, millise taevakaare all olen sündind.

Ilule?

Kuis tahaksin armastada teda, oleks ta vaid jumalik ja igavene!

Kullale?

Vihkan seda selle tulisusega, millega vihkad sa jumalat.

Siis ütle ometi, mida armastad, sina imelik võõras?

Armastan pilvi, neid pilvi, mis rändavad -- sääl all — neid uhkeid pilvi.

Ch. Baudelaire.

Samm realiteeti.

Konutas küüni nurgas lehmapoeg, väike ja noor. Oli veel rumal. Sirutas kaela, püüdis vaadata üle sulu ääre. Hakkas igav, oli kitsas ja pime. Oli suletud küüni nurka laia lauduksega, teravasse nurka.

Kui ometi kuidagi üle vaadata saaks! Kui saaks näha, kust tulevad hääled, kui näeks, mil tuleb perenaine joogiga.

Küünitas kõrgele märja ja niiske nina, see vaevalt ulatus sulu äärele. Maigutas siis suud, sirutas keelt, ila jooksis veniva niidina suunurgast. Tundis, et on asjatu püüde vaadata üle. Tõmbas tagasi nina, seisis mõtlikult viivu, tundis nälga.

Kui ometi näeks, kas tuleb perenaine või ei tule!

Pragude vahelt nirises vaevaselt valgust. Lakkus ukselauda lehmapoeg, puudutas ninaotsaga külma kiviseina, tundis lahjenend lõhnu, kaugtiki kusagilt tajus katkendlikke hääli. Inises siis. Tammus neljajalu kui jõudes milleski otsusele.

Püüdis käänata end ümber, kuid ruum oli kitsas. Müksas siis ninaga kui vihas vastu uksele. Nägi korraka seinaga ja ukse vahel vedelevat laia valguspaela. Imestas, tõmbas narsates õhku. Surus nina sinna: tahtis välja. Äkki laienes pragu, ja pää oli läbi. Jäi ehmatuses ja imestuses seisma.

Avatud küüni uksest voolas päikest põhupõrandale. Nurgas siblisid kanad, pääsukesed lendasid sisse ja välja.

Valgust oli, vabadust ja õhkugi! Sinna oli soov.

Sirutas ette pää, lohistas kaelale järele keha, et oli valus kivimüüri kriimustus. Aga nihkus eemale uks ja kitsast praost sai auk vabadusse.

Oli unustand kõndimise, pisike ja rumal. Kõik oli võõras ja uudne. Oli kui liiati valgust ja tundmatuid teid. Tuhandeid võimalusi oli. Igat asja võis kat-suda, nuusutada, karta. Nii seisis, esimesed jalad sirutatud ette, nuhkides põhu-põrandat kui haistes jälgi.

Korraka vibutas vabaduse rõõm nõtket neljajalgset keha üle küüni põranda. Kahisesid põhud. Sellest ehmudes jäi seisma. Nii nägi küüniurgas kanu. Olid jubedad loomad, sulised niisugused ja nokaga. Pää sirutatud ette, ligines, valmis igal hetkel kartma ja kaugenema. Sõõrmed ahmisid lõhnu. Tõmbus kokku vähema kui liigutuse puhul, kuke tõrelust kartes kaugeneski. Siis lakkas seks puhuks huvi. Kepsutades küüni lävele, juhtus kiirte teele, kartis. Jooksis siis tagasi küüni, tegi ringi. Ent korraka oli kesk kanu. Ehmudes kisaga põgenesid sulissiivulised, ehmatahes lehmapoega, härgvasikat väikest. Põrkas pääga sellest müüri, et tundis valu kui tuld.

Kui toibus, leidis uksest tahrale tee. Siin alles märkas pimestavat valgust ja sooja. Püüdis põgeneda, ent jooksis porihauda jalgupidi. Märkas seda, kui oli põlvini poris. Saba kõrgel, pooltagurpidi ronis välja. Raputas mõtlikult pääd kui mõistes kõike. Seisis siis harkjalu, silmis juhtund elamuste veetlev uudsus. Tundis seljal päiksekiirte tulinoole, ühtlasi oli see mõnus ja jää. Midagi kui ala-teadvusest kerkis pinnale, segines rõõmu ja vallatu tujuga, pani nobedasti ketrama noored jalad. Tegi ringi tahrapõrandal, siis vaimustus veel enam, tõstis saba, tegi teise, kolmanda ringi. Rõõm paisus kui vahumull õlekõrrel lapse puhutuna, ja hüpetes oli peigarlist veetlust. Ümbrus, ja päike ja õhk oli ainuke joovastus, suur ja ohjeldamatu, oli kui ringikäiv rõõm.

Päästis siis vallale lehmapoeg vallatu pika ja veniva hüüu.

Kuulis seda kutsikarakk karvane ja pulstund, närvides õuemurul lebedes pastla-paari. Imestades ja uudishimulikult tõstis koonu ja kuulatas. Nägi punast looma ketrvat tahrapõrandal. Polnud varem sarnast näind, oli uudis, pöörane ja võluv, harukordne juhus. Ununes pastlapaar, jäädes vedelema poolnärutuna rohule. Rakk aga sibas üle muru tahra sihis, kust vahetevahel kuuldus hurmavat hüüdu, sarnast venivat ja jämedat. Lipsas aia alt tahrale kui takukoonel, pulstund ja karvane. Silmad kilasid veel uudishimu ärevuses. Ehmus sellest lehmapoeg, et rõõgatades jäi seisma, kaugenes, seirates üksisilmi koeraolevust, karvanässi.

Siis see kiledalt haugatas ja lähenes. Ent kui nägi, et kardeti, sai hoogu ja algas pääletungi. Ja äkki kõmas tahrapõrand jalgemadinast. Elavat hirmu ja

kiljuvat võidurõõmu oli kõikjal. Põgenes neljajalgne ja suur kabuhirmul, ajas taga väle ja väike. Polnud sügav ei anam porihaud, kui lennates ületas selle. Väike aga kaotas põhja, vähkres ja vingus, sumades pooleni poris. Ent läbi sai, siis jälle klähvis kannul põgeneva veidruse. Oli harukordne juhus näha elukat, sarnast imelikku, lehmetaolist, kes kartis pööraselt. Ja see oli pääasi. Jooksis meeletuna kivi-hunniku üle, saba kõrgel kui koot, läbi porilombi, vastu aedagi jooksis. Kartis teda, pisikest koeranolki, karvanässi. Muidu keegi ei kartnud. Sellepärast tuli vaimustus ja mõte: kui saaksin õige järele, kui saaksin kätte ja peaksin kinni. Kiljus veel valjumini kui varem.

Kui kogemata läbi tahravärava lipsasid siis õuele. Põgenes lehmapoeg, isavasikas, koondades viimast jõudu, kuid veeres kerana järele koeraklutt, porine ja märg. Tormasid aianurka.

Ees aed, taga hirmutis, vinguv ja ähkiv, nii tuli mõtetes pisut seisak. Kuid siis tõusid jalad, tõmmates looka keha vedades üle aialati. Ent tagumised kolksatasid lati taha, siis pääsesid järele. Samal ajal lipsas tagaajajagi küljeli lati vahelt läbi.

Kapsapääd paindusid, robisesid lehed, mulda lendas kõrgele õhku. Oli vaev väikesel kapsapääde vahelt pääseda järele pikakoivalisele. Sellepärast kliinud kui meeleteitel, kaotanud viimse lootuse.

Ent kusagilt tuli kärisevaid hääli.

— Kurradid! . . .

Nüüd joosti üle kurgi peendra, pikuti peedipeenart. Nii jõuti marjaaeda. Kahisesid siin põõsad ja paindusid noored puud, vilksatas siin punane selg ja kadus. Jooksis välejalgselt põõsaaluseil jooksu-robina sihis järele koerapoeg ja klähvis. Siis lõppes vabarnavõserik aia all mudamülgastega, turbahaudadega. Kuid hoog ei lakand. Ja äkki rabeleti seljani poris, ähiti ja mulistati.

Koeraklutt istus perval, vaatas põnevil päält, lõõtsutas, keel pikalt liikudes alumisel lõual, tilgutades sülg. Polnud enam soove: oli väsinud, kogu vastmöödunu valdas liig värskena meeli.

Pool hiilides tuli mees. Siis tõusis roigas ja vajuks. Hele kiljatus rabas vaikust. Järgnes lõikav kisendus, eemaldus, muutudes abituks vingumiseks.

Ja jälle läbistas ränk vägisõna vaevalt tekkiv vaikuse. Poris aga liigutas midagi abitult ja ähkides.

R. Linnus.

Väljaandja: Eesti Koolinoorsoo Keskliit. — Vastutav toimetaja: Direktor K. Treffner.

Tegev toimetaja: Ed. Roos. Toimetuse liikmed: Rich. Janne, P. Kanarik, H. Leeman, A. Vaigla.
Toimetuse aadress: Tartu, postkast nr. 140.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Ilmusid trükist:

Charles Dickens: Oliver Twisti imelikud elujuhtumused. Inglise keelest tõlkinud Hans Freimann, eessõna kirjutanud Joh. Schwalbe. Autori pildiga kriitpaberil ja 24 originaal väljaande illustatsiooniga tekstis, 510 lk., hind brošeeritult 350 mk., kuldtrükiga kalingurköites 500 mk.

Romaani peasündmustiku moodustavad noore jutukangelase elujuhtumused varaste ja roimarite keskel, kus ta aga end hoiab puhtana ning süütuna ja viimaks päästetakse paljude kiusatuste ja hädaohude järele. Dickens näitab siin, et ta on meister mitte üksi üleemeelikus huumoris, vaid ka tihedas õndsuses draamas.

See on raamat, mis väga sünnis kingiks noorsoole. Suur, sisukas ja odav.

William Shakespeare: Veneetsia kaupmees. Lustmäng viies vaatuses. Tõlkinud M. Reiman. 10 pildiga, 152 lk. Hind brošeeritult 100 mk. Rahvakirjanduse toimkonna väljaanne. See on üks huvitavamaid ja põnevamaid Shakespeare'i teoseid.

Johannes W. Jensen: Jääliustik. Müüdid jääajast ja esimesest inimesest. Tõlkinud Karl Freiberg. 192 lk. Hind brošeeritult 175 mk., kuldtrükiga 335 mk.

Kõigi põhjamaalaste hinges pesitsevat lakkamatult n. n. „põhjamaa haigus“, kustumatu igatsus välja olemasolevast, kuhugi kaugemale. Sellest tulevadki põhjamaa rahva tumepäraseid mälestused mingist „kaotatud maast“, kust kunagi rännatud välja, mingist paradiisi-ume'mast. Jensen unistas, kuidas äratada ja teostada põhjamaa ilma uuestsündi. Sellest ideest kantud alustas ta 1908. a. romaani sarja põhjamaa rassi üle. Esimene romaan ses sarjas on „Jääliustik“.

Anatole France: Jumalad janunevad. Romaan. Tõlkinud Otto Treu. Autori pildika kriitpaberil. 220 lk. Hind brošeeritult 225 mk., kuldtrükiga kalingurköites 385 mk.

„Jumalad janunevad“ ilmus 1912. a. ja käsitleb Prantsuse 1789. aasta revolutsiooni. Revolutsioon oli hea neile, kes maad said, kuid polnud hea neile, kes tahtsid endi omandust alal hoida; talupojad ja kodanlased loobuvad sellest varsti. Seda loobumist kirjeldatakse romaanis.

Ivan Turgenev: Aadlipesa. Vene keelest tõlkinud Henrik Visnapuu. Üks Rahvakirjanduse toimkonna väljaanne. 292 lk. Hind 150 mk., iluköites 200 mk.

Nimeka vene kirjaniku kuulsa teos. Annab kujuka läbilõike endise vene mõisniku soo omapärasest elust. Selle raamatu eestikeelse väljaandmisega on eriti vastu tulnud neile noortele, kellel keeletundmatuse tõttu raske lugeda teost algkeeles.

Album M. J. Eisen'i 70. sünnipäevaks. Sisukord: M. J. Eiseni elust ja tegevusest. K. E. Sööt. M. J. Eisen folkloristina. Walter Anderson. Laula, suukene! Kaarle Krohn. Imelik paralleel Walter Anderson. Wägilaste prototüüpe. Oskar Loo. Eestilutsi parmumatus laulud vastastikusest suhtumisest. Elmar Päss. Euraasia steppide kala ja selle järeltulijad Permis. A. M. Tallgrén. Liivi nora. Lauri Kettunen. Setu jõulumängudest. Paul Ariste. Jõululeibadest ja näarikakkudest Eestis. I. Manninen. Näarisokk ja jõujuhani. G. Ränk. Rahvaomastest mõtudest Eestis. F. Leinbock. Koiva määrahvas. P. Voolaine. 61 pildiga, 186 lk. suuruses kaustas. Hind 400 mk., kuldtrükiga kalingurköites 550 mk.

Dr. W. Nernst: Maailm uuemate uurimuste valguses. Tõlkinud E. Oissar. Ühe joonisega. 56 lk. Hind brošeeritult 50 mk., kuldtrükiga kalingurköites 210 mk.

Uuemaid teooriaid maailma olemuse kohta. Ilmaruum, taevakeha, Einsteini teooria, radioaktiivsus jne.

Raamatuid võib tellida otse Eesti Kirjanduse Seltsilt. Raha ettesaatmisel kannab Selts raamatu saatekulud Seltsi liikmeile tavaline hinnaalandus: köitmata raamatute pealt 20⁰/₆, köites raamatutelt 15⁰/₆.

Eesti Kirjanduse Selts
Tartu, Riia tn. 34, tel. 6-01, avatud kella 9—15.

TARTU

KOGUTEOS ilmus müügile.

Tartu linna väljaanne. Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Kaust 27×18 cm. Sisaldab 728+XII lk. eestikeelset osa, 78 lk. prantsuskeelset resümeed ja plaanide, kaartide ning tabelite erivihu; koosneb kolmest eri raamatust.

— SISU: —

AJALOOOLISES OSAS käsitavad *O. Freimuth*, dots. *P. Treiberg* ja mag. *H. Kruus* Tartu ajalugu orduajast kõige uuema ajani.

GEOGRAAFILISES OSAS kirjeldab cand. *A. Mieler* Tartu aseme geomorfoloogiat ja mag. *Edg. Kant* linna kui ümbrust ja organismi.

ÜLDOSAS esinevad autoritena *A. Tooms*, ins. *H. Seydenbach*, *E. Maddison*, *A. Mägi*, prof. *M. Kurtšinski*, ins. *J. Podsolov*, *A. Tammann*, Dr. med. *P. Pöder* Dr. med. *Madison*, prof. *A. Rammul*, prof. *P. Pöld*, mag. *F. Leinbock* jt. kes annavad ülevaate linna rahvastikust, ehitusajandusest, õiguslikust seisukorrast, omavalitsuse organisatsioonist, linna ettevõtetest, rahandusest, tööstus-kaubanduslikust tegevusest, pangaasjandusest, tervishoiu oludest, koolitervishoiust,

korterioludest, haridusoludest, teaduslistest asutustest jne.

Koguteose eriosade kohta kirjutatakse: Dots. *H. Sepp* „Postim.“ nr. 313 s. a. „Tartu ajalooline ülevaade koguteoses on teostatud hästi ja kavakindlalt. See ülevaade on iga haritule eestlasele vajalik.

Prof. *J. G. Granö* geograafilise osa (*Edg. Kanti* töö) kohta: „See töö on täieline ja põhjalik geograafiline monograafia, mitmes suhtes koguni eeskujulik uurimus... Säherduse saavutuse üle võib Eesti noor geograafia põhjusega uhke olla.“

A. J. (ürgenstein) „Postim.“ nr. 307 s. a. „See kolmas, üldosa, on just tähtis linna praeguse käekäigu korraldamise ja tuleviku kavatsuste suhtes ja omandab selleläbi kõige suurema tegeliku tähtsuse.

Pealadu: Tartu linna statistika büroo juures Tartus. Gildi tän. 8. Koguteos on müügil kõigis kodumaa suuremais raamatukaupluses ja kirjandusladudes.

Hind: Nahk-kalingurkõites — 1650 mk., kalingurkõites — 1600 mk., brosheeritult — 1400 mk. Hind on arvatud koguteose, resümeed ja plaanidevihu eest kokku.

Maaraamatukogudele ja õpetajatele pealaost tellides 10%o-line hinnaalandus.

Söögisaal „OLEV“ Tartus, Vana t. 1. Soovib iseäranis soodsalt LÕUNAID (kuu viisi 15%o odavam) kooli- ja üliõpilastele ning eeskursantidele. Kord eeskujulik.

Vigastatud Sõjam. Tartu osak. KINGSEPA TÖÖSTUS

KÜÜTRI TÄN. NR. 3

valmistatakse odavamini moodsamad ja vastupidavamad jalanõud. Vanade parandus eriti kiire. **Õpilased:** tehes ostud mainitud tööstusest, toetate teie seega ka — meie vabadussõja invaliide!

Kaksiknumbri hind 40 marka.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR